

Cercle Benelux d'Histoire de la Pharmacie

Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux

BULLETIN No. 21

FEBRUARI 1960

met register op de bulletins 11-20

Redacteurs	{	Apoth. P. vande Vyvere, Brugge
Rédaction		Dr. D. A. Wittop Koning, Amsterdam

INHOUD - SOMMAIRE : G. J. Rehm, De Bredase apothekers, van de 15e- tot
het begin van de 19e eeuw, II. p. 1.

E. M. Kruytzer : Les Pharmaciens de Maestricht du 19e siècle et les
sciences naturelles. bijgebonden.

C. Postma : Middel tegen hoofdzeer anno 1824. omslag.

Blijkt uit de dopen van zijn kinderen reeds dat hij katholiek was, uit de verklaring die pastoor Cornelis Gobbinckx te Breda in 1591, een jaar na het innemen van Breda door de Staatse troepen, afgaf blijkt, dat hij een oprecht goed katholiek was en dat hij zelfs met gevaar voor eigen leven priesters, monniken en andere katholieken uit hun gevangenissen had verlost en zich voor hen borg had gesteld ¹⁾, bovendien had hij het koperwerk uit de Grote kerk in zijn kelder bewaard en gaf dit in 1625, toen de kerk weer in katholieke handen was, terug. Het werd op 3 december van dat jaar bij hem door 4 arbeiders afgehaald ²⁾.

Na het beëindigen van de huur van het huis „de Swaen” kocht hij op 27 september 1593 het huis „de Wynthont” ook wel „de Hasenwint” aan de Grote Markt (thans 44), waarin de apotheek van wijlen Anthonis Hoze gevestigd was geweest ³⁾. Een jaar later had hij de gehele koopsom reeds voldaan ⁴⁾.

De volledige naam van zijn echtgenote luidt mogelijk Wilhelmina Wijnants n.l. op 1 april loste een zwager van Gijsbrecht een obligatie van f 1800,— aan hem af en deze zwager heette Marten Wijnants ⁵⁾. In 1607 belegde hij zijn geld in de koop van een woning met erf en hofje achter een winkel aan het rul op het Ginnekenseinde; de winkel met toebehoren zelf kocht hij kort daarna ook ⁶⁾. Eveneens als belegging nam hij in de jaren hierna tot en met 1630 verschillende erfcijszen over en kocht nog een aantal landerijen in de omgeving van Breda.

Direct na de inname van Breda in 1625 door de Spanjaarden kwam deze katholieke apotheker in het stadsbestuur. Tot in 1635 was hij achtereenvolgens weesmeester, tienraad en schepen. Eigenaardig is wel, dat hij van 1605—1607, toen Breda in Staatse handen was, toch H. Geestmeester werd.

Met het oog op zijn functies is het niet verwonderlijk, dat zijn zoon Gijsbrecht griffier van Breda en later Drossaard van Rethy werd en dat zijn dochter Clementia huwde met de Schout van Prinsenland Henrick Hulshouts. Zijn zoon Jan (zie hierna) werd apotheker en assisteerde zijn vader in diens zaak.

In 1635 heeft hij zich zowel uit het openbare als uit het zakenleven teruggetrokken. Het is immers het laatste jaar, dat wij hem bestuursfuncties zien vervullen en ook verder was niets meer over hem te vinden, hij was toen trouwens in de 70 jaar oud. Hij overleed op 21 januari 1641.

1) A.R.A. Brussel, Papiers d'état et de l'audience 1819.

2) Afd. III-8 no. 33, f. 123. 3) R. 494, f. 155r+v. 4) R. 1119, f. 36v.

5) R. 499, f. 43v. 6) R. 506, f. 19r+v en f. 33r+v.

Lucas Stas vestigde zich enige dagen na de verrassing van Breda door middel van het turfschip als apotheker te Breda. Voor zijn winkel huurde hij op 12 maart 1590 het gemeubileerde huis „de Sevensterre” aan de Grote Markt (= thans 50) voor f 85,— per jaar ¹⁾).

Enige maanden na zijn komst werd hij gearresteerd en ingesloten op de gevangenpoort te Breda onder verdenking van het in omloop brengen van 150 valse munten. Toen zijn zaak op 11 augustus voor de schepenbank gebracht werd, verzocht zijn advocaat hem toe te staan het proces door een procureur te laten voeren, zodat Lucas dus niet door de roedragers (= politie) van de gevangenpoort naar het stadhuis gevoerd behoefde te worden. Als redenen voerde de advocaat aan, dat Lucas een „expert apteker” was, die hoopte stad en land van Breda grote diensten te bewijzen en dat zodoende groot schandaal voorkomen kon worden ²⁾. Volgens de aanspraak van de Drossaard ter criminele rol zou Lucas 4 à 5 jaar tevoren omgang gehad hebben met een valse munter, die hem in Vianen het valse geld had overhandigd en dat daarna door hem vooral in Vlaanderen en Dordrecht was uitgegeven. De eis luidde: verbeurte van lijf en goed en „dat men over denselfden metten sweerde richten zoude, sulcx datter de doot naer volgen zoude oft dat de verweerder anderssins bij bannissement, confiscatie van goederen oft diergelijcke pene” gestraft zou worden. Lucas ontkende de omgang met de valse munter, doch gaf wel toe dat hij 150 daalders van hem te Culemborg ontvangen had, maar niet had geweten dat die vals waren. Hij ontkende dan ook per daalder 22 stuivers betaald te hebben en zei dat hij ze alleen in Dordrecht had uitgegeven. Na veroordeeld te zijn tot betaling van een boete van 200 Hollandse daalders en de kosten van het proces werd hij op 5 oktober uit zijn arrest ontslagen ³⁾).

Deze rechtszaak schijnt hem niet veel kwaad berokkend te hebben, want op 7 januari 1591 kocht hij het burgerrecht van Breda zonder dat blijkt dat daartegen enig bezwaar is ingebracht; zelfs verkreeg hij in dat jaar de levering van banket, sucade, rozijnen en kruiderijen voor de maaltijden van de Bredase magistraat. Hij behield die leveringen tot in 1603 ⁴⁾.

In 1595 werd hem van stadswege f 24,- geschonken, omdat hij de eerste was, die te Breda de „Veneetsche Driakele” had

1) R. 491, f. 82r+v. 2) R. 44, z.f. 3) R. 95, f. 203v-204

4) H. 1569-1581, hoofdstuk „maaltijden en gelagen”.

ELECTRUM VITÆ,

Het welcke is een

ſchat der gheſontheyt voor alle
Menſchen / te Water en te Lande / een
onbederfelijcke vniverſale Medecijne, in Welc-ſiger
oſte belegghende Breden / voor den reſpenden Man /
voor alle verlatene ende ghedepereerde ſtercken /
dienende doch voor alle levende ghedierten /
Een kort bericht / hoe men die ſelvighe
Vniverſale Medecijne ſal gebruiken.
Nu cortſich int licht gebracht
Door

Lucas Stas.

Beſteller Medicus van mijne Ed. moghende Hee-
ren Staten / in den Garriſone van Breeda.

Waer by noch geboecht zijn eenighe Cu-
rioſe preparaten der Chymique Medicamenten,
Arcanen, Quinteſſentia, Extracten, Olien,
Souten, ende meer andere dergelijcke / ſeer
dienſtelich tot gheſontheyt
der Menſchen.

Ghedrukt tot Breeda / by my
Peeter Ghevaerts / Woonende op de
Deer-marckt / in de dyp Croonen.

Anno 1604.

samengesteld. De schepenen met de stadsdokter waren het recept in zijn apotheek gaan onderzoeken en hadden van hem ieder een potje met deze medicijn ten geschenke ontvangen¹⁾.

Dit middel, dat o.a. tegen de beet van vergiftige dieren gebruikt werd, was zeer samengesteld en bestond uit niet minder dan een 70-tal ingrediënten, waaronder ook opium begrepen was. Tegen de pest was het echter ook geen afdoend middel²⁾.

Behalve als apotheker trad Lucas ook op als medicus van het Bredase garnizoen. Hij heeft een aanstelling daarvoor ontvangen van de Staten Generaal. Men noemde hem dan ook medicus van het garnizoen in de attestatie, die burgemeester en schepenen van Breda hem op 14 juni 1595 verstrekten. In deze akte werd verklaard, dat Lucas sedert zijn vestiging in Breda „vele treffelijke ende notable curen aen vele ende verscheyden schamele soldaten, die bynnen denselven tijde alhyer in garnisoene gelegen hebben” had verricht zonder daarvoor iets ontvangen te hebben, omdat deze soldaten niet bij machte waren te betalen en dat hij hierin was „continue-rende ende dagelijcx hem employerende omme deselve in heure siecten, hoedanich die sijn tzij contagieux oft vuyt andere accidenten spruytende, met sijnen middelen ende scientie te assisteren daerin den cost noch moeyte sparende, hem daerinne in alle vlijt quytende tot contentement van eenen-yegelijcken; des te meer dat alhyer geene gasthuysen noch plaetsen en sijn omme zulcke crancke soldaten bij malcanderen te accomoderen”. Hij moest dus de gehele stad doorkruisen om alle zieke soldaten te bezoeken. De attestatie hield verder nog in dat hij ook vele zieke burgers hielp en dat hij geweigerd had Breda te verlaten niettegenstaande hem door verschillende andere steden „een loffelijck tractement wel tot hondert daelders 'tsiaers ende meer” was aangeboden, terwijl hij in Breda nimmer enig tractement had genoten³⁾.

Op 10 december van hetzelfde jaar verklaarden twee kapiteins van een uit Frankrijk teruggekeerd regiment, dat hij daarvan 180 meest met het „roodt melisoen” geïnfecteerde soldaten „ghecureert ende ghenesen” had, zonder dat er daarvan naar hun weten één was gestorven⁴⁾. Wanneer men nu weet, dat het „roodt melisoen” bloeddiarrhee was, is die genezing toch voorwaar geen kleinigheid geweest.

1) H. 9, f. 63v en H. 1573, f. 352v. 2) Jaarboek van „Die Haghe”, 1948/49 p. 65-66 N.J.C. van Breemen-Kruyt - De gave gods in de mallemolen

3) R. 817, f. 36v-37. 4) Zie het hierna beschreven boekwerkje.

In 1598 hielp hij daadwerkelijk mee om de pestepidemie in Breda te onderdrukken, door het stadsbestuur werd hem daarvoor f 50,- toegezegd, omdat hij zijn diensten zowel aan armen als rijken had verleend, zonder dat hij er iets voor ontvangen had ¹⁾. Deze epidemie zal hij wel bestreden hebben met de Ventiaanse Theriakel, want in het begin van dit jaar kreeg hij voor de vervaardiging daarvan nogmaals een geschenk in de vorm van een stuk zilverwerk ter waarde van f 36,- ²⁾.

Het is niet geheel aan philanthropie toe te schrijven, dat hij armen gratis behandelde, hij had namelijk ook „proefkonijnen” nodig voor de toediening van het door hem samengestelde medicijn. Het volgende geeft daar wel een bewijs van.

In 1604 liet hij bij Peeter Ghevaerts op de Veemarkt te Breda een boekje drukken, getiteld: „Electrum vitae, het welcke is een schat der ghesontheyt voor alle menschen, te water ende te lande, een onbederffelijcke universale medecijne, in velt-legers ofte belegherde steden, voor den reysenden man, voor alle verlatene ende ghedespereerde siekten, dienende oock voor alle levende gedierten. Een kort bericht hoe men die selvighe universale medecijne sal gebruycken..... Waerbij noch gevoecht zijn eenighe curiose praeparatien der ghymique medicamenten, arcanen, quintae essentiae, extracten, olien, souden ende meer andere dergelijcke, seer dienstelijk tot ghesontheyt der menschen” ³⁾. Het boekje vangt aan met een opdracht aan de Staten Generaal, waarin Lucas mededeelt dat hij al de tijd dat hij de „conste der medecijnen” uitgeoefend had „Godt dagelijcx ghebeden, dat hij mij in die selvige theorie ende conste soude willen verlichten om mijnen even naesten bij te staen, soo veele zijne Goddelijcke Ghenade mij wilde verleenen, hebbe mij in dien tijt altoos laten gebruycken, gheen en arbeyt ofte onkosten sparende, ende soo ist dat ick door de ghenade Godts ende langen ondersoek ende curieuse indagatie een universale medecijne becommen hebbe tot behoeve van alle crancke menschen, als andere ghedierten, die de natuere seer familiaer is, welcke alle distemperature des menschelijcken lichaems restaureert....”. Hij had dus een middel gevonden tegen alle kwalen. Daar hij echter ook wel inzag, dat iedereen dit niet geloven zou, had hij bij de beschrijving der verschillende ziekten en de geneeswijze daarvan met „onse medecijne” verklaringen bijgevoegd van veelal kosteloos

1) H. 1576, f. 254v. 2) H. 10, f. 105v.

3) Het boekje is aanwezig in de bibliotheek van het Gemeente-archief van Breda. Het is tevens de oudst bekende Bredase druk.

door hem behandelde en genezen personen. Voorin liet hij bovendien een aantal verklaringen van goed gedrag afdrukken, die hij had weten te verkrijgen van burgemeesters, schepenen en raad der stad Breda, van de gewezen kapitein-majoor van Breda en van de auditeur-militair van deze stad. Dat hij inderdaad veel tegenkanting ondervonden had, blijkt wel uit het volgende in het boekje opgenomen gedichtje: „Zo dus ghij ghebroetsel ende aderen geslacht/Die niet en connen dan lasteringhe spreken/Vol haet ende nijt zijt ghij sonder kennis geacht/Prijsende quaet voor goet/'t is U soo in ghesteken/Ghij hebt U verzworeen in Uwes Meesters preken/Waerom ghij onwetende 't goede haet dat in mij leeft/Want gheen meerder vyant voor de Conste ghebleken/Als den onwetenden/die se niet gheleert en heeft”.

Behalve de wijze van toediening en de hoeveelheid daarvan geeft hij geen verdere bijzonderheden over de medicijn. De samenstelling daarvan hield hij geheim, ter compensatie geeft hij dan echter in het tweede deel wel een aantal bereidingswijzen van andere geneesmiddelen.

Windeieren zal hem de uitgave van dit boekje niet gelegd hebben. Moest hij in 1600 nog f 1600,- lenen ¹⁾, in 1606 was hij reeds in staat als geldbelegging een erfrente van f 16,- per jaar aan te kopen ²⁾. Op 24 oktober van hetzelfde jaar nog kocht hij een huis, plein, hof en erf in de Catharinastraat ³⁾. Gezamenlijk met een ander verwierf hij op 1 febr. 1608 door koop het huis met poort, poortkamer, mout- of achterhuis, stal, hof en erf en een gang daarnaast, genaamd „den Grooten Hert”, gelegen aan de Grote Markt ten zuiden van het stadhuis (= thans daarbij getrokken). De koopsom hiervoor bedroeg met alle verdere onkosten ruim f 3561,— ⁴⁾. Reeds drie maanden later nam hij ook de helft van de mede-eigenaar van dit huis over, zodat hij het toen geheel in bezit kreeg ⁵⁾. De gehele koopsom was reeds vóór medio 1610 door hem afbetaald, doch hij was genoodzaakt daarvoor de eerder genoemde erfrente en het huis in de Catharinastraat te verkopen ⁶⁾. Zijn apotheek had hij al overgebracht naar het huis „den Grooten Hert” voordat hij ook de andere helft verwierf.

Ook na het verschijnen van zijn boekje werden nog verklaringen voor hem afgegeven over door hem verrichtte genezingen ⁷⁾. In dit verband is het aardig de volgende akte te

1) R. 500, f. 88v. 2) R. 505, f. 24-25. 3) *ibid.*; f. 134r+v.

4) R. 507, f. 10r+v. 5) *ibid.*, f. 59v-60.

6) R. 508, f. 504v en R. 509, f. 15r+v.

7) R. 820, f. 120, R. 821, f. 12r+v en f. 54-55 en R. 822, f. 12r+v.

vermelden. Het was een overeenkomst tussen Lucas enerzijds en een kornet anderzijds aangaande de genezing van een „accident in de mond” van laatstgenoemde. Er werd bepaald, dat de kornet vóór de behandeling reeds f 50,- zou betalen en dat hij na de eventuele genezing nog f 150,- verschuldigd zou zijn ¹⁾. Een bedrag van f 200,- dus, geen kleinigheid als men in aanmerking neemt, dat hem op zijn verzoek aan burgemeesters en schepenen van Breda in 1605 slechts f 50,- betaald werden voor zijn diensten en moeite in het visiteren van de zieke soldaten tijdens de monsterring ²⁾.

Vermoedelijk was hij reeds vóór zijn komst in Breda gehuwd met Hendricxken Jans de Loose dochter. We vinden haar pas voor het eerst vermeld op 2 juni 1617 bij de opstelling van het testament van het echtpaar Stas. Bij dit testament benoemden zij de langstlevende van hun beiden tot erfgenaam. Hun zoon Matheeus zou boven zijn kindsgedeelte nog f 1500,- ontvangen en toch na het overlijden van de langstlevende van zijn ouders gelijk opdelen met zijn zusters: Maria, echtgenote van de gouverneur van IJzendijke Pauwels Grenu en Susanna, echtgenote van de vaandrig Cornelis Snoeck ³⁾.

Behalve het bovengenoemde huis had Lucas ook nog aangekocht de hoeve met het huis, schuur, kooi, hof en erf, genaamd „Wolfslaer”, gelegen te Overakker onder Ginneken ⁴⁾. Hij verhuurde het met uitzondering van een kamer en de grote boomgaard voor f 200,- per jaar ⁵⁾. Bovendien bezat hij nog een heideveld onder Bavel ⁶⁾.

Kort voor zijn overlijden moest hij nog f 350,- lenen ⁷⁾. Hij overleed in 1620 en werd op 26 januari van dat jaar in de Grote kerk te Breda begraven.

Jan Gideons d'Assignies werd ca. 1575 te Doornik geboren als zoon van Gideon d'Assignies, die in 1590 thesaurier van de compagnie paardevolk van de gouverneur van Breda en tevens auditeur-militair van Breda was en van Catharina Blauwet. Na enige tijd te Amsterdam vertoefd te hebben, vestigde Jan zich vóór 1603 wederom in Breda ⁸⁾ en huwde alhier kort voor 17 maart 1605 met Apolonia Jan Wouter Henricx van Haren dochter ⁹⁾.

1) N. 17, f. 78v-79. 2) H. 1583, f. 182. 3) N. 35, z.f.

4) *Taxandria*, 1901, p. 274. 5) R. 517, f. 181v-182v.

6) R. 689, akte 11-4-1617. 7) R. 518, f. 109v-110.

8) *Bijblad Ned. Leeuw*, Dl. II, p. 106 en 108. 9) R. 503, f. 64 i.m.

Op 28 mei 1607 kocht hij het huis en erf „de Granaetappel” in de Kerkstraat (= thans Torenstraat 18) op de hoek van het kerkhof voor f 734,- en vestigde zich hierin als apotheker¹⁾. De koopsom werd eerst op 14 maart 1619 geheel afgelost.

Als apotheker schijnt hij slechts kort gefungeerd te hebben, want in de stadsrekening van 1609 komt hij reeds voor als schoolmeester in de Franse en Duitse taal. Op 21 juli 1608 werd hem daarvoor van stadswege per jaar f 50,- toegekend, welke gage in 1616 werd verhoogd tot f 75,- en in 1618 tot f 100,-²⁾. Van het Bredase weeshuis verdiende hij nog f 25,-, omdat hij de wezen in het tijdvak van 8 maart 1617 tot 8 maart 1618 had leren schrijven³⁾.

Intussen had hij op 13 februari 1613 een ander huis en ert met een hof en plein gekocht. Het was genaamd „het Root Vossen” en gelegen tegenover het Kerkhof in de Kerkstraat (= thans Torenstraat 9). Voor de koopsom daarvan gaf hij een schuldbrief van f 2250,- af en leende kennelijk voor de inrichting van dit huis dezelfde dag nog f 600,-. Van de schuldbrief loste hij 22 februari 1620 f 1450,- af en betaalde op 9 december 1622 de geleende som geheel terug⁴⁾.

Het huis „de Granaetappel” deed hij eerst op 8 januari 1618 van de hand voor f 2300,-, meer dan driemaal zoveel, dan hij er zelf voor betaald had⁵⁾. Hij zal er dus aanzienlijke verbouwingen en verbeteringen in aangebracht hebben.

Hij bleef schoolmeester te Breda tot in augustus 1622, toen hij in deze functie werd opgevolgd door zijn aanstaande schoonzoon Johan van Looveren. Zelf werd hij tot auditeur-militair van Breda benoemd.

Vóór de belegering van Breda door Spinola in 1624 verliet hij Breda en vestigde zich in 's-Gravenhage. Als zoon van een uit Doornik gevluchte protestant, wiens goederen verbeurd waren verklaard en als neef van een te Doornik gehangen ketter, had hij immers niet veel goeds te verwachten van het Spaanse bewind. Zelf was hij bovendien een overtuigd protestant, wat wel bewezen wordt door het feit, dat hij in 1607 en volgende jaren diaken van de Waalse gemeente was. Daarenboven was hij auditeur-militair.

In 's-Gravenhage vatte hij het beroep van apotheker weer op en werd daar zelfs in 1633 en 1637 hoofdman van het apothekersgilde.

1) R. 506, f. 66v-67. 2) H. 1587-1601, hoofdstuk: Dienaars gages.

3) H. 400c, f. 23. 4) R. 512, f. 30-31. 5) R. 517, f. 6r+v.

Zijn huis „het Root Vosken” liet hij op 20 maart 1627 door een gemachtigde verkopen. De opbrengst f 2700,- kreeg hij echter niet in handen, maar moest door de koper aan zijn schuldeisers worden voldaan ¹⁾. Zijn echtgenote kwam daarvoor over naar Breda en liet op 22 mei 1627 een akte opstellen, waarbij precies bepaald werd aan wie en hoeveel aan ieder betaald moest worden ²⁾.

Nadat Breda in 1637 wederom in handen van Prins Frederik Hendrik gevallen was, kwam Jan direkt terug en werd door de Prins op 26 oktober van dat jaar opnieuw tot auditeur-militair aangesteld. Hij behield deze functie tot aan zijn dood.

Op 18 december 1637 kocht hij een huis in de Nieuwstraat (= thans 3) ³⁾, en vestigde zich hierin. Het beroep van apotheker oefende hij echter niet meer uit. In hetzelfde jaar werd hij nog benoemd tot kerkmeester van de Grote kerk te Breda, hij bleef dit tot in 1645.

Reeds in die tijd werd ook aan de kerk gerepareerd en werden er nieuwe huisjes daarbij gebouwd. Hij had hiervoor uit eigen middelen f 2100,- voorgesloten en verkreeg daarvoor op zijn verzoek 3 jaar rente uitbetaald ⁴⁾.

Hij overleed te Breda en werd op 9 november 1654 in de Grote kerk begraven. Voor zover na te gaan had het echtpaar d'Assignies zes kinderen, waarvan er drie op jeugdige leeftijd overleden. De drie anderen waren: Maria, die huwde met de genoemde schoolmeester Van Looveren; Gideon, medicinae doctor en apotheker te 's-Gravenhage en Noé, notaris en auditeur-militair te Breda.

Jan Eeltkens was een zoon van de genoemde apotheker Gijsbrecht Eeltkens en werd ca. 1585 geboren vermoedelijk nog in 's-Hertogenbosch ⁵⁾.

Hij huwde omstreeks 1612 met Maria Aert Henricx van Zutphen dochter en liet in de R.K. kerk aan de Brugstraat te Breda op 14 april 1613 een dochter Wilhelmina dopen ⁶⁾. Van een tweede dochter Johanna, die later huwde met de Med. Dr. Balthazar van der Cruyssen, is de doopakte niet gevonden ⁷⁾.

Van een door hem gekocht of gehuurd huis is niets gebleken. We mogen wel aannemen, dat hij zijn vader in diens apotheek, die later immers zijn eigendom zou worden, is blijven assisteren. Hij had dus geen kapitaal nodig om een eigen winkelpand en voorraden te kopen en belegde zijn geld daarom eensdeels

1) R. 525, f. 47r+v. 2) *ibid.*, f. 99v-100v. 3) R. 530, f. 161v.

4) H. 345 a10. 5) R. 821, f. 166v. 6) Doopboek 1, f. 130v.

7) R. 138, no. 9.

in een schuldbrief van f 800,- op 13 juni 1617¹⁾, anderdeels in de aankoop van een kavel land in de Manciapolder onder Standaardbuiten voor f 4100,- op 13 juni 1618²⁾.

In zijn vaders zaak moet hij echter ook voor eigen rekening voorraden hebben ingeslagen en verkocht, want in 1618 legde hij beslag op de goederen van de chirurgijn van de Prins van Oranje voor een schuld van ruim f 50,- voor door hem geleverde medicijnen³⁾ en uit de boedel van de chirurgijn Jan Peters de Hooge kocht hij in september 1622 specerijen⁴⁾. Bovendien werd aan zijn weduwe in augustus 1625 het huis „Waelwijk” in onderpand gegeven voor de levering van medicijnen tot een bedrag van ruim f 816,- aan het garnizoen tijdens de belegering van Breda⁵⁾.

Jan overleed tijdens die belegering en werd op 2 maart 1625 begraven⁶⁾. Van het overnemen van de apotheek van zijn vader kwam daardoor niets, de laatste overleefde hem nog vele jaren.

Anthonis Henricx Wissems was een zoon van de genoemde apotheker Henrick Anthonisz Wissems—en werd te Breda ca. 1607 geboren. In 1628 huwde hij met Adriana Niclaes Peter Eyckmans dochter, die ongeveer even oud was als hij. Bij dit huwelijk schonk zijn vader hun behalve de voorradige medicijnen en specerijen (w.o. ook zuidvruchten en waren, die tegenwoordig bij drogisten te verkrijgen zijn), de gehele winkel-inventaris in totaal tot een waarde van ongeveer f 1900,-. Dit alles bevond zich in het huis „de Pellicaen” aan de Grote Markt (= thans 42), welk huis hij in de aanvang van 1628 voor f 72,- per jaar van zijn vader huurde en later van hem erfde. Vóór zijn huwelijk had hij reeds ca. f 1256,- genoten, welk bedrag later op zijn erfdeel zou gekort worden, met uitzondering van f 150,-, die voor zijn bruiloftsfeest waren besteed, omdat zijn vader daarbij ook de Bredase magistraat had uitgenodigd⁷⁾.

In hetzelfde jaar dat hij zelfstandig apotheker werd, trachtte hij het monopolie voor de levering van de medicamenten aan de Bredase gestichten te verwerven. Op 9 september 1628 namelijk had hij de Dr. Fredericus van der Mie ten eten uitgenodigd en hem tijdens de maaltijd een okshoofd wijn beloofd op voorwaarde, dat deze alleen bij hem de medicamenten, zo-

1) R. 516, f. 90r+v. 2) R. 517, f. 108-109. 3) R. 344, f. 181v.

4) W. 652. 5) R. 523, f. 173r+v en N. 62. 6) Afd. III-8, no. 32, er staat Mr. Jan Gellekens, apothekaris. 7) W. 761.

wel voor het hospitaal als voor andere zieken zou bestellen¹⁾. Weliswaar werd dit door de weduwe van Anthonis later ontkend, maar we kunnen wel aannemen, dat het — zij het misschien zijdelings of slechts onder vier ogen — ter sprake is gebracht. In ieder geval was de levering van medicijnen aan de armen van 1629 tot in 1639 uitsluitend in zijn handen²⁾.

In het laatste jaar, dat Breda in Spaanse handen was, 1636/7 werd hij zowel tienraad van Breda als aalmoezenier van de armen.

Zijn vijf kinderen, te weten Maria, Henricus de latere apotheker, Anthonis, Nicolaus en Elisabeth, werden tussen 1629 en 1639 in de R.K. kerk aan de Brugstraat te Breda gedoopt. Beide dochters overleden op jeugdige leeftijd.

Tijdens een ziekte liet hij tezamen met zijn echtgenote op 1 augustus 1631 een testament opstellen door notaris Aert van Loon. Het vruchtgebruik van al zijn goederen vermaakte hij daarbij aan zijn echtgenote, mits zij hun zoon Hendrik — toen nog enig kind — zou opvoeden tot zijn 25e jaar of eerder huwelijk; daarna moest zij hem twee derde deel van zijn vaders nalatenschap overdragen, de rest mocht zij in vruchtgebruik behouden. Van dit ziekbed is hij weer genezen.

Op 5 oktober 1640 kocht hij twee barakken met daarachter gelegen hoven in de Akkerstraat³⁾. Zes weken later overleed hij, dus vrij plotseling, hij werd op 20 november 1640 in de Grote kerk begraven.

In het begin van zijn huwelijk bewoonde hij het huis „de Pellicaen”, waarin hij tot 24 juni 1637 gevestigd bleef⁴⁾, daarna huurde hij van zijn broer Dirk het naastgelegen pand „de Swaen”, waarin zijn zwager Dirven een apotheek had⁵⁾. Het huis „de Swaen” werd m.i.v. 24 juni 1638 tot 1 juni 1639 wederom aan Dirven verhuurd, waar Anthonis toen woonde is onbekend, mogelijk wederom in „de Pellicaen”, dat hij in 1637 bij een onderhandse deling van de nalatenschap van zijn ouders in bezit kreeg. Hij overleed echter in het huis „de Swaen”.

De weduwe van Anthonis stelde pas in 1642 een inventaris van de nagelaten goederen van haar echtgenoot op. De winkel-inventaris vertegenwoordigde volgens de taxatie van de apothekers Jan Wils en Jacop Anssems een waarde van ruim f 562,-. Tot zijn onroerende eigendommen behoorden de twee

1) Zie processtukken schepenbank Breda 1651-1653 Peeter van der Burght qte qua, contra de weduwe van Dr. F. van der Mie.

2) Afd. II-19, no. 48-51, 54 en 58. 3) R. 532, f. 88r+v.

4) W. 761 en N. 111, akte 16-1-1638. 5) W. 761.

barakken, die hij voor f 192,- had gekocht, het huis „de Pelli-caen”, dat op f 2870,- getaxeerd werd en verschillende lande-rijen onder Princenhage en Etten en het aandeel in de wind-molen van Baarle-Hertog uit de nalatenschap van zijn ouders, tezamen getaxeerd op f 3097,-. Bovendien waren er nog diverse goederen onverdeeld in het bezit van de familie Wissems ¹⁾).

Jan Jan Dingmans Dirven was een zoon van de brouwer Jan Dingmans Dirven en Geertruyt Jan Simons van Bavel en werd ca. 1605 gedoopt. Mogelijk leerde hij het beroep van apotheker bij Henrick Anthonisz Wissems met wie zijn vader connecties had. Hij huwde dan ook met diens dochter Catharina, die in de R.K. kerk aan de Brugstraat te Breda op 18 mei 1611 werd ge-doopt. Zijn huwelijk met haar vond ca. 1630 plaats. Uit deze echt werden vier kinderen geboren, die allen tussen 1631 en 1637 in dezelfde R.K. kerk als hun moeder werden gedoopt, te weten: Elisabeth; Jan Francis; Henricus en Geertruyd. De beide laatsten van deze kinderen overleden op jeugdige leef-tijd, Jan Francis was „innocent”.

Na zijn huwelijk vestigde Jan zich als apotheker op de Grote Markt in het huis „de Swaen” (= thans 40), dat afkomstig was uit de boedel van de grootmoeder van zijn vrouw, de weduwe van Michiel Weers en dat hij van de vruchtgebruiker, zijn zwager Dirk Wissems, huurde. Hij woonde er in ieder geval in 1633 in en zal het tot in juni 1637 in huur gehad hebben. Zoals we boven reeds zagen, huurde Anthonis Wissems dit huis van 1 juni 1637 tot 24 juni 1638, waar Dirven toen woonde is onbe-kend. Van 24 juni 1638 af had Dirven het echter wederom in huur voor f 145,- per jaar. Bij deze huur was een achterhuisje, waarin militairen woonden, inbegrepen ²⁾. Op 17 maart 1639 kocht hij zelf een huis, hof en erf, genaamd „het Suyckerhuys” eveneens aan de Grote Markt (= thans 20) gelegen en vestigde hierin voorgoed zijn apotheek ³⁾.

Als geldbelegging kocht hij o.a. op 18 mei 1641 voor f 300,- een huisje met een erf en stal in de Keizerstraat, waarvan hij de koopsom binnen het jaar voldeed ⁴⁾ en op 11 september 1643 ³/₄ bunder beemd in Abroek, dat ten dele voor de fortificatie van Breda was ingegraven en ten oosten aan de Mark en ten noorden aan de stadswerken grensde ⁵⁾.

Tijdens een ziekte liet zijn echtgenote op 5 september 1645 een testament opstellen door notaris Jan Hendrik Dirven.

1) W. 693. 2) N. 111, akte 16-1-1638. 3) R. 531, f. 222v-223.

4) R. 532, f. 171v-172. 5) R. 533, f. 80v.

Zij vermaakte daarbij aan haar echtgenoot al haar tijdens het huwelijk verkregen goederen en het vruchtgebruik van de goederen, die zij van haar ouders had geërfd. Hij moest daarvoor echter alle schulden van haar nalatenschap tot zijn last nemen en de drie kinderen opvoeden tot hun 20e jaar of eerder huwelijk, waarna hij onder hen de goederen moest verdelen, die haar bij deling van de nalatenschap van haar ouders op 23 december 1637 waren te beurt gevallen ¹⁾.

Zij overleed waarschijnlijk kort hierna.

De bovengenoemde deling was onderhands geschied, de nog resterende goederen werden pas op 5 augustus 1656 tussen de erfgenamen gedeeld. De kinderen Dirven verwierven daarbij de helft van het huis „de Swaen” ter waarde van f 1262,— en 1/2 bunder bos en land onder Princenhage van f 335,— ²⁾. De andere helft van het huis „de Swaen” verkreeg hun vader in ruil voor enige obligaties op 7 mei 1667 ³⁾.

Hij overleed op 18 december 1662 en werd drie dagen later begraven in de Grote kerk. Bij zijn overlijden bezat hij behalve de bovengenoemde goederen nog een stede met huis en schuur onder Oosterhout, die hij op 2 mei 1658 had gekocht en een woning aan de Markt te Princenhage, die hij gekocht had op 5 maart 1658. Bovendien bezat hij nog goederen onder Etten, Princenhage, Hoeven, Teteringen en Leur, die hij gedeeltelijk door koop en gedeeltelijk door versterf had verkregen ⁴⁾.

Jacop Willem Henrick Anssems ⁵⁾ werd gedoopt in de R.K. kerk aan de Brugstraat te Breda op 8 november 1612, als oudste zoon van Willem Henrick Anssems en Cornelia Jacobs Sprong dochter. Na het overlijden van zijn moeder in juli 1626 bleef hij met zijn broers als wees achter. Op 12 november 1631 op 19-jarige leeftijd dus werd hij voor f 50,— per jaar in de kost gedaan bij de apotheker Anthonis Wissems, die nauwelijks vijf jaar ouder was dan Jacop, „om hem in de apothecarye te oefenen ende hem daarvan te instrueeren”. Hij bleef daar tot 11 november 1634 en igng toen „om meerdere experientie van de saecke te vercrijgen” naar Henrick Rijsens, apotheker op de Nieuwendijk in „de Olifant” te Amsterdam voor een jaarlijks kostgeld van 112¹/₂ gld. ⁶⁾.

Hoewel hij zich in 1636 wederom te Breda bevond, had hij

1) N. 79. 2) N. 160. 3) R. 550, f. 146-147. 4) W. 962.

5) Zijn grootvader heette Henrick Anssem Claessen. De naam Anssems werd van voornaam tot familienaam. Zijn zoon noemt zich dan ook Willem Anssems. 6) W. 724.

zich toch nog niet als apotheker gevestigd, in ieder geval kocht hij daarvoor geen huis en had hij ook geen huis uit de nalatenschap van zijn ouders geërfd. Die nalatenschap bestond voornamelijk uit renten en landerijen, waarvan hij er later verschillende verkocht.

Eerst na zijn huwelijk vestigde hij zijn apotheek in het hoekhuis Lange Brugstraat-Nieuwstraat, dat „Emaus” genaamd was. Dit huis had zijn echtgentoe in haar huwelijk medegebracht. Hij huwde voor schepenen van Breda op 28 oktober 1640 met Adriana Dirk Dirks van der Velde dochter, die in de R.K. kerk aan de Brugstraat op 16 juni 1613 was gedoopt en wier moeder Jenneken Henrick Adriaen Wils dochter was. Zij was een nicht van de apotheker Jan Wils.

Op 8 februari 1645 kocht Anssems naast zijn apotheek het aan de Nieuwstraat gelegen pand „de Prins van Luik” voor f 989,—. De laatste aflossing van die som voldeed hij op 23 juli 1648 ¹⁾.

Behalve het bovengenoemde huis „Emaus” had zijn echtgenote nog niet haar gehele kindsgedeelte uit de nalatenschap van haar ouders ontvangen. Op 29 december 1656 werd daarover een accoord gesloten met haar stiefvader. Bij dit accoord verkreeg zij in eigendom een stede met huis en hof, landerijen en erven te Bavel ter Voort met een aantal door haar stiefvader daarbij gekochte beemden, weiden en zaailanden en een stede met huis, schuur, bakhuis, land, dries, heideveld en weide eveneens te Bavel op de Eikberg en nog een stede met huis, schuur, kooi, zaai- en weilanden, bos en groes onder Zonzeel. Daartegenover droeg zij aan haar stiefvader over het huis „de Bel” met mout- en brouwhuis, pleintje, achterhuis en hof op het Ginnekenseinde; een obligatie van f 100,— en de eerste vier jaar f 25,— en een lijfrente van f 100,— ²⁾. De meeste van de aldus door haar verkregen goederen waren door haar stiefvader gekocht, van de eigenlijke bezittingen van haar ouders was niet veel over.

Als apotheker leverde Jacop tussen 1664 en 1671 medicamenten aan de aalmoezeniersarmen ³⁾.

In mei 1677 kocht hij een huis en erf aan de Ginnekenseindse brug achter Moses (thans Houtmarkt) naast het huis „de Drye Rooskens” voor f 383,— ⁴⁾. Het leg misschien in zijn bedoeling te gaan rentenieren en de apotheek aan zijn zoon Willem over te laten. Wat hiervan zij, zeker is het, dat hij niet in dit pand

1) R. 533, f. 252r+v. 2) R. 536, f. 82-83v. 3) Afd. II-19, no. 64, 65 en 70. 4) R. 541, f. 242v.

heeft gewoond, want reeds in september 1678 verkocht hij het weer voor f 435,— 1).

In maart en april 1681 leende hij in totaal f 1400,— 2), waartoe hij dit geld nodig had, is onbekend.

Hij overleed op 21 juli 1683 en werd drie dagen later in de Grote kerk begraven. De dopen van zijn kinderen zijn niet gevonden, behalve die van een zoon Johannes Baptista op 10 december 1658 in de R.K. kerk aan de Brugstraat. Behalve deze zoon werden in 1704 nog genoemd Theodorus, Hendrick, Johan (waarschijnlijk identiek aan genoemde Johannes Baptista), Cornelia en Maria 3). Zijn zoon de apotheker Willem Anssems was toen reeds overleden en in februari 1683 was nog een dochter van hem gestorven. Hij moet dus minstens zeven kinderen gehad hebben.

Gerard Peeter Cornelis Gobbincx was een zoon van de glazenmaker Peeter Cornelis Gobbincx en van Elisabeth Gerard Aarts van Loon dochter en werd ca. 1610 te Breda geboren. Hij huwde kort vóór 1636 met de ca. 1612 geboren Maria Karels van Loon dochter, wier moeder Anneken Adriaen Oerlemans dochter was. Maria werd reeds op jeugdige leeftijd wees en kwam toen onder voogdij van de vader van haar latere echtgenoot.

Voor de vestiging van hun apotheek kocht het echtpaar op 14 juli 1636 het huis „de Bijl” met achterhuis en pleintje en het recht van medegebruik van brandput, regenbak, privaat en gang naar de Schoolstraat (= thans Vismarktstraat 4). De koopsom hiervoor bedroeg f 2375,—, waarvan een derde gedeelte kontant betaald werd en de rest op 14 april 1640 4).

Het echtpaar was geenszins onbemiddeld. Behalve het huis „de Eyntvogel” in de Brugstraat bracht zij nog verschillende landerijen in de baronie van Breda ten huwelijke mede 5); Gerard zelf bezat het huis „de Backhoven” op de westzijde van de Haagdijk 6).

Van 1639-1641 leverde hij medicamenten aan de aalmoesniersarmen.

Gezamenlijk met zijn echtgenote liet hij in zijn huis „de Bijl” op 19 januari 1663 een testament opstellen door notaris Johan Beeris. Op 17 februari d.a.v. werd het reeds enigszins gewijzigd. Bepaald werd dat hun zoon Peeter vóór de deling van de nalatenschap f 600,— en hun dochter Elisabeth f 1800,-

1) R. 542, f. 61r+v; N. 306, f. 215r+v. 2) R. 543, f. 38-38v; 40v en 43r+v. 3) R. 559, f. 151v-153v. 4) R. 530, f. 40v-41v. 5) W. 646.

6) R. 548, f. 220-223v en R. 533, f. 255v.

zouden krijgen om een gelijk gedeelte te ontvangen als hun zuster Anthonetta, die reeds het nodige ten huwelijk had medegekregen. De langstlevende van de echtelieden zou het huis „de Bijl” in vruchtgebruik en de inboedel daarvan in volle eigendom verkrijgen; de overige goederen moesten verdeeld worden ¹⁾. De drie hierboven genoemde kinderen waren de enige kinderen van het echtpaar en werden tussen 1637 en 1647 in de R.K. kerk aan de Brugstraat te Breda gedoopt.

Gerard overleed op 2 november 1655 en werd vier dagen later begraven. Zijn weduwe overleed op 7 maart 1666 en werd drie dagen daarna ter aarde besteld. Hun dochter Elisabeth huwde twee jaar later met de apotheker Smidts.

Peeter Jans de Hooge werd geboren te Breda ca. 1609 als zoon van de chirurgijn Jan Peeters de Hooge en Anneken Adriaen Spierincx dochter. Zijn moeder overleed eind juni 1620, waarna zijn vader hertrouwde. De laatste overleed op 27 november 1623 in het huis „Sint Nicolaas” aan de Veemarktstraat (= thans westelijk gedeelte van 8). Peeter bleef toen met zijn stiefmoeder Anneken Niclaes Vermolen dochter achter. Hij bleef na het overlijden van zijn vader nog 8 maanden bij zijn stiefmoeder wonen en werd daarna tot 25 maart 1627 uitbesteed bij Pauwels de Haen te Dordrecht, waarna hij tot 2 juni 1628 bij de schout van Princenhage Adriaen van Bergen verbleef. Hij was toen ca. 19 jaar oud en ging gedurende één jaar in de leer bij de apotheker Henrick van Bladegem te Dordrecht, waarna hij wederom naar Princenhage kwam.

In 1631 werd hij reeds apotheker genoemd, doch „om de spraecke te leeren en om voordere experientie van saecken te mogen vercrijgen” vertrok hij op advies van zijn vrienden naar Parijs, waar hij tot 25 juni 1632 verbleef. In 1633 vertoefde hij te Amsterdam.

Uit de nalatenschap van zijn vader, die hij met zijn stiefmoeder deelde, verkreeg hij enige obligaties en schuldbrieven tot een totale waarde van f 1550,—; een rente van f 55,— per jaar en pachten van een zester en een veertel rogge per jaar. Aan vaste goederen verwierf hij het huis „Sint Nicolaas”, dat verhuurd was; de helft van een huis en erf in de Keizerstraat, eveneens verhuurd; een stede, huis en erf in Bagven onder Princenhage 1½ bunder groot, dat door zijn voogd was aangekocht; 5 bunder beemden onder Princenhage en in kontanten f 300,— van de verkochte klederen van zijn vader, waarvan

1) N. 130, f. 109v e.v.

de opbrengst hem was verzekerd in de huwelijks voorwaarden bij diens tweede huwelijk opgesteld ¹⁾.

In 1638 zien we hem voor het eerst zelf in Breda optreden. Zijn apotheek had hij toen gevestigd in het huis „Sint Nicolaes”. Op 28 april van dat jaar haalde hij zijn koffertje met papieren aan de Weeskamer af ²⁾, hetgeen er op zou kunnen wijzen, dat hij toen voor het eerst wederom in Breda verbleef.

Van de drie percelen beemden onder Princenhage verkocht hij er twee op 28 juni van datzelfde jaar voor f 1800,— ³⁾. Verloor hij daarmee een bezitting, op 15 maart 1639 verkreeg hij er weer een bij door de aankoop van de andere helft van het huis in de Keizerstraat, dat uit twee woningen, een hof en twee erven bestond. Voor de koopsom en voor geleend geld tezamen bleef hij echter f 1200,— schuldig ⁴⁾.

Voortdurend bleek hij geldgebrek te hebben, de reden daarvan is evenwel niet te achterhalen. Zo verkocht hij op 24 september 1643 een aantal renten met een totale jaarlijkse opbrengst van f 15,— ⁵⁾ en leende hij 20 augustus 1644 f 500,— ⁶⁾. In 1647 verkocht hij de twee woningen in de Keizerstraat voor f 750,— ⁷⁾ en leende daarna nog f 400,—, doch loste de schuld van f 500,— af ⁸⁾.

Op 10 april 1647 werd een dochter van hem en Aeltje Spierinx in de Grote kerk te Breda gedoopt, drie dagen later ondertrouwde hij met haar en huwde 26 mei 1647 te Ginneken. Zeven maanden later overleed hij reeds en werd op 2 januari 1648 in de Grote kerk te Breda begraven.

Men krijgt de indruk, dat hij niet zo'n geacht burger van de maatschappij is geweest. Immers waar zijn vader verschillende functies in Breda had bekleed, was het toch te verwachten, dat hij ook tot enig ambt verkozen zou worden, hetgeen niet geschied is. Bovendien verkeerde hij voortdurend in geldnood en ook zijn huwelijk werd niet onder ideale omstandigheden gesloten. Mogelijk was hij ziekelijk, hij overleed nog voor zijn 40e jaar. Wat hiervan nu de juiste veronderstelling is, daarover zwijgen alle bronnen.

Jan Wils werd in januari 1613 in de R.K. kerk aan de Brugstraat te Breda gedoopt, als zoon van Jan Henrick Adriaen Wils en Jacomijntien Jan Zibs dochter. Hij huwde 27 of 28 november 1636 met de nagelaten dochter van de brouwer Cornelis Goossens van Bernagien en Maeyken Henrick Corneliss

1) W. 68, f. 21v ; W. 652 en R. 825, f. 25r+v. 2) W. 68, f. 21v.

3) R. 723, z.f. 4) R. 531, f. 222r+v 5) R. 533, f. 81.

6) *ibid.*, f. 166r+v. 7) R. 534, f. 44v. 8) *ibid.*, f. 60v.

van Dun dochter, genaamd Perina, die toen ongeveer 22 jaar oud was ¹⁾).

Hij vestigde zijn apotheek in het huis, erf, plein met achterhuis of stal en woning, eertijds genaamd „Bethlehem” en daarna „De Witte Pluym”, gelegen aan de Grote Markt (= thans 52). Hij kocht het voor dit doel op 12 augustus 1636 voor f 2532,—. De helft van die som voldeed hij kontant en de andere helft op 22 september 1638 ²⁾).

Op 27 januari 1665 kocht hij het huis met werkhuis, aanbouw, plaats en erf, genaamd „den Cleynen Spiegel”, gelegen in de Karnemelkstraat (= thans 8) tegenover de „busthoren” of „poeyertoren”. De koopsom hiervoor bedroeg f 2650,—, die hij in twee keer voldeed n.l. in mei 1665 en in mei 1666 ³⁾. Dit huis liet hij voor zich verbouwen en ging er daarna in wonen ⁴⁾. Zijn apotheek „De Witte Pluym” verhuurde hij aan zijn neef Johan Stickers, zoon van zijn zuster Maria ⁵⁾).

Op 4 februari 1667 kocht hij nog het huis met erf en hof „Den Oyevaer” in de Eindstraat, dat achter grensde aan het genoemde huis in de Karnemelkstraat. De koopsom groot f 2170,— voldeed hij voor de helft kontant en voor de helft op 10 april 1668 ⁶⁾).

Zijn apotheek verkocht hij op 28 januari 1671 aan zijn bovengenoemde neef Stickers voor f 4000,—. Hij ontving er dus bijna f 1500,— meer voor dan hij er zelf voor betaald had, waaruit we kunnen afleiden dat hij er de nodige verbouwingen aan had laten verrichten ⁷⁾).

In zijn huis in de Karnemelkstraat liet hij met zijn echtgenote door notaris Pieter Beeris op 10 juli 1673 een testament opstellen. Hierbij vermaakten de echtelieden elkander alle huizen en landerijen in volle vrije eigendom en alle renten, schuldbrieven en obligaties in vruchtgebruik. De moeren, turven en schuitten en al het overige wat tot het turfsteken behoorde mocht de langstlevende óf een jaar behouden en daarna de helft aan de erfgenamen van de eerst-overledene overdragen, óf alles in eigendom blijven behouden en de getaxeerde waarde binnen acht jaar aan die erfgenamen voldoen ⁸⁾).

Op 4 februari 1675 werd hij nog gevest in een gedeelte van het „Huis Assendelft” in de Nieuwstraat, dat hij op een publieke verkoping voor f 4270,— had gekocht. Tien dagen later was reeds bijna driekwart van de koopsom voldaan ⁹⁾).

Twee jaar later op 4 januari 1677 kocht hij nog een huisje

1) W. 708. 2) R. 530, f. 44r+v. 3) R. 538, f. 134r+v.

4) *ibid.*, f. 174-175. 5) H. 1916, f. 1v. 6) R. 538, f. 286-287.

7) R. 540, f. 131v-132. 8) N. 291, f. 200-206. 9) R. 541, f. 22-23.

met twee huisjes daarachter, genaamd „de Pomp”, op de Zuidoost-hoek van de Waterstraat gelegen, voor f 900,-¹⁾ en op 4 mei van dat jaar werd hij voor schepenen van Ginneken gevest in een stede met huis, schuur, boomgaard en zomerhuisje, tezamen $2\frac{3}{4}$ bunder groot, gelegen te Ulvenhout tegenover Grimhuysen en in 1 bunder 82 roeden land en 260 roeden weide daarbij²⁾.

Hij overleed kinderloos op 2 oktober 1679 en werd in de Grote kerk te Breda begraven. Tijdens zijn gehele leven had hij vele sommen geld uitgeleend. Hij was bovendien nog ge-goed in Zundert, Ginneken en Ulvenhout, zodat hij een aanzienlijke erfenis naliet aan zijn erfgenamen te weten: zijn neven Jan Henrick Wils; Johan Stickers en de kinderen van zijn overleden nicht Maria Stickers, echtgenote van Cornelis Seldenslagh.

Zijn weduwe Perina van Bernagien, die alle goederen in eigendom en vruchtgebruik was blijven bezitten, overleefde hem nog 21 jaar en overleed op ongeveer 85-jarige leeftijd op 28 november 1700. Zij werd bijgezet in het graf in de Grote kerk, dat zij in 1680 had gekocht³⁾ en waarin haar echtgenoot reeds rustte.

De deling van de nagelaten goederen kreeg zijn beslag pas op 19 maart 1704⁴⁾.

Een vermeldenswaardige akte met betrekking tot de nalatenschap is nog de volgende:

Bij hun testament hadden Jan Wils en zijn echtgenote bepaald, dat hun dienstbode haar leven lang het huisje „de Pomp” mocht blijven bewonen en de profijten van de twee bijbehorende achterhuisjes zou trekken. Na haar overlijden zouden die profijten 50 jaar lang aangewend moeten worden ten behoeve van de armste en behoeftigste bloedverwant. Tot onderhoud van die woningen moest een rente van f 45,- per jaar van de nalatenschap afgezonderd worden. Acht jaar na het overlijden van de dienstbode op 4 september 1711 gingen de erfgenamen van het echtpaar Wils een overeenkomst aan, waarbij werd bepaald, dat van iedere zijde bij toerbeurt om de zes jaar de oudste zoon uit de opbrengst van die huisjes zou onderhouden worden, mits die Latijn ging studeren in een katholieke plaats. In de familie kwamen dus geen arme bloedverwanten voor⁵⁾.

1) R. 541, f. 203. 2) R. 697, z.f.

3) H. 435, n¹, „... in den ommeganck van 't Choir aen de suytsijde noorden aen den trap van het choirdeurken tegenover de consistorie....’.

4) R. 599, f. 56-59v. 5) N. 627, f. 240 e.v.

Johannes van Alphen werd 6 december 1615 te Breda geboren, als zoon van de brouwer Jan Govaert Mertens van Alphen en Franse Adriaens Swagers dochter. Na het overlijden van hun vader op 29 september 1622 bleven er drie zonen Adriaen, Govaert en Johannes als wezen met een stiefmoeder Maria Walen achter.

Na enige jaren te Breda en te 's-Gravenhage vertoeft te hebben werd Johannes op 12¹/₂ jarige leeftijd de 24 mei 1628 bij de predikant te Roosendaal uitbesteed om „de fondamenten der Lattijnscher spraecken voorts volcomentlijcken wel te laeten leeren, wanneer hij sichselven daerinne altijts voorts kan voorderen”. Hij bleef er tot 1 mei 1631, waarna hij tot het eind van dat jaar bij zijn ongeveer 7 jaar oudere broer Adriaen, die intussen apotheker te Bergen op Zoom geworden was, verbleef. Hier sprak hij zijn voorkeur uit voor het apothekersvak en daarom deed zijn broer hem vanaf 1 januari 1632 voor vier jaar in de leer bij zijn eigen leermeester Pieter van de Putte, apotheker te Vlissingen. Het laatste van de vier jaren zou hij in plaats van kostgeld te moeten betalen de kost verdienen¹⁾.

Johannes huwde op 1 juli 1640 voor de eerste maal met Digna Willem Beens dochter uit Zevenbergen in de Grote Kerk te Breda. Uit dit huwelijk werden twee kinderen geboren, waarvan er een op jeugdige leeftijd overleed. Vermoedelijk had hij zich reeds voor zijn huwelijk als apotheker te Breda gevestigd in het huis „St. Joris” op de hoek van de Grote Markt (= thans 27) en de zuidzijde van de Korte Brugstraat, dat zijn broer Govaert uit de boedel van zijn ouders had geërfd. Hij kocht dit huis van zijn broer voor f 4000,— op 28 augustus 1647.

Nadat zijn eerste echtgenote in januari 1647 te Breda overleed, zij werd 23 januari begraven, hertrouwde hij op 24 oktober 1648 eveneens in de Grote kerk te Breda met Maria Meyers. Uit dit huwelijk werden tussen 1649 en 1664 vijf kinderen geboren, waarvan er drie op jeugdige leeftijd overleden. Zij werden allen gedoopt in de Grote kerk.

De eerste officiële functie die hij te Breda te bekleden kreeg, was die van weesmeester. In de loop der jaren verkreeg hij nog, de een voor wat langere de ander voor wat kortere tijd, de volgende ambten: regent van het weeshuis, tienraad, schepen, diaken en ouderling van de Waalse gemeente.

1) W. 624.

Het huis „St. Joris” verhuurde hij op 23 januari 1676 voor f 180,- per jaar met ingang van 1 mei van dat jaar ¹⁾. Hij woonde er toen zelf nog in, doch vestigde zich vóór 1 mei in het huis „Maastricht” op de hoek van de Tolbrugstraat (= thans 17) en de Nieuwenweg, dat hij namens zijn echtgenote van Rogier Meyers geërfd had ²⁾. Ook zijn apotheek moet hij naar dit pand overgebracht hebben, want na deze datum leverde hij nog medicamenten, zoals aan de aalmoezeniersarmen tussen 1660 en 1679 ³⁾ en aan het Oude-Mannenhuys van 1649 tot 1680. Aan deze laatste instelling leverde hij verschillende malen banket voor de maaltijden en eenmaal zelfs „gestooten amandelen met roosewater, cappers”, etc. ⁴⁾.

Het huis „St. Joris” werd door hem op 1 februari 1677 weer aan een ander verhuurd, toen voor een termijn van vier jaar en voor f 163,- per jaar ⁵⁾.

Behalve de koop van 1½ bunder bos in Terheyden in de Seepten op 2 mei 1657 ⁶⁾ vinden we hem weinig onroerende goederen aankopen, wel nam hij enige schuldbrieven van anderen over. Hij bezat evenwel toch een aantal onroerende eigendommen, maar had die door versterf verkregen. Zo van zijn broer Govaert een hofje en stal achter het Gasthuiseinde (Boschstraat) ⁷⁾ en een bunder beemd in Princenhage; en van de ouders van zijn tweede echtgenote en van haar broer Rogier 2 bunder land buiten de Gasthuispoort; 2 gemeten beemd in de Crogten; 5¾ bunder land in Terheyden; een stede, huis, schuur, schaapskooi, bakhuis en erven, tezamen 8 bunder, te Teteringen in de Heystraat met 2 bunder zaailand genaamd „de Mollen” bij de Vught gelegen; het genoemde huis „Maastricht” en een huisje daartegenover en een huisje in de Roze-marijnstraat te Breda.

Hij overleed op 9 oktober 1681 en werd vier dagen later in de Grote kerk in het familiegraf bijgezet ⁸⁾.

Jan Wijnants van Hout, ook wel van den Houte genoemd, was vermoedelijk afkomstig uit Leiden, hij bezat namelijk een schuldbekentenis van ca. f 27,- voor huur, diensten en gehaalde waren ten laste van de apotheker Franchois Baloch aldaar ⁹⁾.

1) N. 228, akte 6. 2) H. 1916, f. 140v en R. 831, f. 77.

3) Afd. II-19, no. 63, 68, 70-73 en 76. 4) Rekeningen Oude Mannenhuys. 5) N. 228, akte 85. 6) N. 230, akte 221 en R. 544, f. 30v-32v.

7) R. 543, f. 93.

8) H. 345 n², „.... onder de capelle aghter de predickstoel..... tuschen de zitplaatsen van de arme kinderen aen de westzijde ende de borgeren weeskinderen aen de oostzijde gelegen....”. 9) R. 517, f. 44v.

Hij leende in 1615 van zijn zwager en zuster een som van f 750,-, waarschijnlijk vestigde hij zich in dit jaar in Breda en had hij dit geld nodig voor de inrichting van zijn apotheek. Twee jaar later was hij van deze schuld nog f 400,- schuldig, waarvoor hij op 12 december van dat jaar een nieuwe schuldbrief liet passeren. Voor de voldoening van deze som gaf hij zijn gehele winkelinventaris, voorraad, meubelen en klederen, alles gespecificeerd opgegeven, in onderpand¹⁾. Waar hij aanvankelijk zijn apotheek vestigde is onbekend. In 1617 huurde hij daartoe het huis „den Nobel” op de Veemarkt (= thans Veemarktstraat 72)²⁾.

In augustus 1618 blijkt dat hij aan een ander nog f 192,- schuldig was, waarvoor men hem in rechte wilde betrekken³⁾. Deze zaak moet echter bijgelegd zijn, want in het archief van de schepenbank van Breda is daarover niets te vinden.

Verdere gegevens zijn over deze apotheker niet gevonden.

Augustijn van Rijckevorssel werd op 11 februari 1629 gedoopt in de Rooms-Katholieke kerk te Breda, als zoon van de brouwer Jan Franss van Rijckevorssel en Anna Augustijn Borremans dochter. Zijn ouders overleden kort na elkander in 1639 en 1640 en lieten vier zonen als weeskinderen achter. De jongste daarvan overleed eveneens kort daarna. Augustijn was de tweede zoon uit het huwelijk van zijn ouders. Hij was reeds door zijn ouders in de kost gedaan bij de pastoor van Hoogstraten tot hij op 12 juli 1640 naar de kanunnik Herman Bobarts te Turnhout verhuisde. In deze laatste plaats bezocht hij de Latijnse school „alsoo hij Latijn aldaer is lerende”. Na het overlijden van Bobarts werd hij door tussenkomst van de pastoor van Hoogstraten op 23 mei 1641 besteed bij de rector van de genoemde Latijnse school. Een makkelijke leerling bleek hij niet te zijn, want nadat de rector hem geslagen had, liep hij uit Turnhout weg en kwam op 21 oktober 1643 in Breda bij zijn oom Augustijn Borremans. Veel hielp het hem niet, want acht dagen later werd hij teruggebracht. Op Paasdag 1645 kwam hij wederom naar Breda, omdat de rector gestorven was en hij daar in huis en zelfs in Turnhout niet meer wilde blijven. Hij gaf toen als zijn wens te kennen, dat hij in Antwerpen wilde gaan studeren. Omdat hij ter beëindiging van de Latijnse school nog slechts een jaar te leren had nam men hem op 2 mei weer mee naar Turnhout om af te rekenen en een nieuw kost-

1) R. 516, f. 155v-156. 2) N. 70, f. 86v-87v. 3) N. 25, f. 59r + v.

huis voor hem te zoeken. Augustijn wist echter zijn zin toch door te drijven ; op 4 mei reisde men met hem door naar Antwerpen, waar hij tot een goede discipline en voortgang van zijn studie in het convict van het Engelse college geplaatst werd. Ook daar was het niet naar zijn zin, want toen zijn oom op 6 september naar Antwerpen kwam om naar zijn vorderingen in de studie te informeren, keerde hij drie dagen later met zijn oom terug naar Breda, aangezien het juist vacantie was, waarna het — nadat men hem op 4 oktober teruggebracht had — twee dagen duurde eer men hem weer naar school kon krijgen.

Van 25 april tot 12 mei 1646 had hij, op eigen initiatief uit het college vertrokken zijnde, zijn intrek genomen in een herberg. Men trachtte hem toen door bemiddeling van de pastoors van Hoogstraten en Standdaarbuiten te bewegen zijn studie wederom te hervatten. Ditmaal kon men hem geen onwil verwijten, omdat hij juist een langdurige ziekte achter de rug had. Op zijn verzoek werd hij toen bij een particulier nabij het college besteed, hij moest echter beloven zijn studie dan des te gewilliger voort te zetten. Niettegenstaande deze belofte ging hij nog niet naar school en daarom werd hij dan ook op 18 juni 1646 naar Breda gehaald om ten huize van zijn neef aldaar tot een besluit te komen. Daar stond het hem evenmin aan en hij verhuisde daarom op 22 juli naar zijn oom in dezelfde stad. Eindelijk besloot hij te gaan studeren aan de Leuvense Universiteit. Hij werd daar op 5 oktober naar toe gebracht en besteed in het college de Valk aan de tweede tafel. Reeds op 31 januari 1647 vertrok hij uit dit college.

Op 27 februari zochten zijn voogden, die kennelijk van verdere studie niet veel meer verwachtten, contact met een apotheker en suikerbakker te Amsterdam en verzochten aan de regent te Leuven om Augustijn geld te verstrekken voor zijn terugkeer naar Breda. Een groot deel van maart verbleef hij te Breda en hier zal wel een hartig woordje met hem gesproken zijn, want op 29 maart vertrok hij toch weer naar Leuven. Zijn studie zette hij deze keer niet langer door dan tot 31 oktober. De maat was nu vol en de voogden besloten daarom hem in de kost te doen bij Jan Willems Fonteyn, apotheker in de Kalverstraat te Amsterdam „om de conse van appothechairie te leeren”. Nadat de voogden daartoe toestemming van de weesmeesters verkregen hadden op 29 november 1647 werd hij zes dagen later naar Amsterdam gezonden.

Volgens de overeenkomst met deze apotheker werd hij voor drie jaar in de leer gedaan voor f 140,- per jaar en indien hij daar dan nog wilde blijven een vierde jaar alleen voor de kost

Hij bleef er echter maar twee jaar, begin 1650 was hij weer bij zijn neef in Breda gelogeerd, waar hij een half jaar bleef, daarna een groot jaar te Brussel en een half jaar bij zijn oom te Breda tot 21 augustus 1652 ¹⁾).

Hij huwde voor schepenen van Breda op 20 juli 1653 met Anneken Cornelis Jans van den Kieboom dochter. Zij was een wees van protestantse afkomst. De voltrekking van haar huwelijk met de katholieke van Rijckevorsel werd dan ook op instigatie van haar zwager Ds. Theodorus van Eyl enige tijd opgehouden ²⁾).

Augustijn zal vóór zijn huwelijk reeds een jaar als apotheker te Breda gevestigd zijn geweest. In welk huis zijn zaak zich bevond is echter onbekend, misschien wel in het huis „De Prinses Royael” aan de Veemarktstraat (= thans 40), dat hij tezamen met zijn echtgenote op 2 mei 1654 voor f 2915,- kocht. De koopsom werd op f 800,- na kontant voldaan, voor het resterende bedrag werd een schuldbekentenis afgegeven ³⁾. Zij zullen deze koop gefinancierd hebben met de f 2607,-, die hem toegekomen waren uit de nalatenschap van zijn ouders en met de f 923,-, die zij nog tegoed had van haar broer en waarvan zij een schuldbekentenis bezat. Deze schuldbrief werd op 21 mei 1654 door de regenten van het Bredase weeshuis tegen kontanten van haar overgenomen ⁴⁾).

Het gekochte huis was prachtig gelegen, gaande van de Boschstraat naar de Veemarktstraat loopt men er als het ware tegenaan.

Als bewoner van de Veemarktstraat werd Augustijn pompmeester in die straat in 1670 en bleef dit tot in 1691.

Het was ook in „De Prinses Royael” dat het echtpaar Van Rijckevorsel door notaris Johan Beeris op 23 september 1656 een testament lieten opstellen. Bij dit testament benoemden zij elkander tot erfgenaam met de verplichting dat de langstlevende de kinderen moest opvoeden tot 25-jarige leeftijd, en deze daarna uit de gemeenschappelijke boedel tezamen f 600,- moest betalen ⁵⁾).

(Wordt vervolgd)

1) Al deze gegevens zijn uit W. 778, boedelrekeningen betreffende Augustijn. 2) Volgens vriendelijke mededeling van dhr. Drs. L. A. C. A. M. van Rijckevorsel, zie Aktenboeken Ned. Herv. gemeente Breda.

3) R. 535, f. 259v-260. 4) *ibid.*, f. 264r+v. 5) N. 130, f. 29v-30v.

LES PHARMACIENS DE MAASTRICHT DÛ 19e SIECLE ET LES SCIENCES NATURELLES*)

E. M. KRUYTZER

(Natuurhistorisch Museum, Maastricht)

Dans le siècle passé il y avait à Maastricht cinq pharmaciens, qui ont bien mérité des sciences naturelles, à savoir Minckelers, Henkelius, Bosquet, Dumoulin et Franquinet. Il y a encore un sixième, Casimir Ubaghs. Bien qu'il n'ait pas été pharmacien, pourtant il était intimement lié à la science pharmaceutique.

Jean Pierre Minckelers (1748—1824) naquit à Maastricht le 2 décembre 1748 et fut baptisé en l'église St. Nicolas, qui n'existe plus. Après avoir passé les cinq classes au collège des jésuites à Maastricht, auquel il fit ses humanités, il se destina à l'état ecclésiastique et fut promu à Liège au sous-diaconat le 22 décembre 1768. Peu de temps après il renonce à la vocation ecclésiastique et nous le retrouvons

bientôt à Louvain comme professeur de physique sous le titre légal de professeur de philosophie en juin 1771, à l'âge de vingt-deux ans et demi.

Le professorat de Minckelers à Louvain allait être coupé prématurément par les difficultés d'ordre politique. En 1788 l'université de Louvain, rebelle aux réformes de Joseph II, fut transférée à Bruxelles. Tandis que la plupart des professeurs refusèrent de se soumettre, Minckelers était de ceux qui suivirent l'université à Bruxelles. L'année suivante la Révolution brabançonne éclata et les cours universitaires cessèrent. Minckelers rentra dans sa ville natale, où il a exercé la profession de pharmacien dans l'officine de son père.

En 1798 il fut nommé professeur de chimie et physique à l'Ecole Centrale du Département de la Meuse-Inférieure, fonction qu'il continuera après 1804 à l'Ecole secondaire et au Collège de Maastricht jusqu'à sa démission en 1817.

Voilà en quelques mots le curriculum vitae de Minckelers. Avant de parler de ses mérites en matière des sciences naturelles, je veux traiter une chose très importante: „Qu'il faut il penser de l'attitude, que Minckelers a adoptée d'abord à l'égard de Joseph II et ensuite envers la République française?”.

Les biographes glissent sur cette question qu'ils considèrent comme un peu délicate, mais c'est le plus grand mérite de notre concitoyen, M. J. P. L. Spekkens, qu'il a donné une interprétation acceptable de l'attitude de Minckelers. „Les progrès des sciences naturelles sont pour beaucoup dans le développement des idées éclairées du 18e siècle. Si ces sciences ont réussi à se délivrer de toute tutelle étrangère et à devenir des sciences indépendantes, c'est grâce à ces idées. On conçoit de quel côté il faut s'attendre à trouver Minckelers dans une lutte où il s'agissait de développer les sciences physiques selon leurs propres lois et leurs propres méthodes, libres des entraves que leur imposait le cadre trop étroit de la philosophie aristotélicienne, dont elles n'étaient qu'une branche. C'est pourquoi le savant aux idées avancées qu'était Minckelers a dû voir dans les réformes de Joseph II un affranchissement des liens trop serrés qui l'étreignaient dans les traditions vieilles de Louvain. Et le voilà du même coup partisan des idées éclairées que la République française venait porter aux Pays Bas. Ce ne signifie pas d'ailleurs qu'il aurait souscrit à toutes les

PROJET DE LA STATUE DE MINCKELERS

en costume du 18e siècle de Bart van Hove, professeur en sculpture à l'Académie d'Amsterdam (1900—1914).

Foto: F. Lahaye.

extravagances auxquelles se livrait la République dans les pays annexés. En outre il est inadmissible de croire que Minckelers ait acquiescé à la tournure matérialiste, déiste sinon athéiste qu'avait prise le courant français de l'esprit philosophique. Il était plus proche des idées éclairées telles qu'il les avait connues avant la Révolution aux Pays Bas autrichiens dans les milieux chrétiens, où le futur évêque d'Anvers, C. F. de Nélis, s'en était fait le défenseur énergique" (Spekkens, 1951, pag. 108 et 109).

En tout cas, Minckelers jouissait d'un prestige considérable. Et pourquoi l'inventeur du gaz d'éclairage n'aurait-il pas le droit d'être esprit éclairé ?

Minckelers était bien coté d'abord comme professeur de physique à Louvain et ensuite comme professeur à Maestricht. Au point de vue méthode il se révèle être un esprit scientifique dans le sens modern du mot. Il n'a pas publié beaucoup. Le „Mémoire sur l'air inflammable tiré de différentes substances" (1784) est le seul ouvrage imprimé de Minckelers. Il est inutile de vous parler de la découverte du gaz d'éclairage. D'ailleurs la déposition d'une couronne devant la statue a donné tout honneur au célèbre inventeur.

Les intérêts scientifiques ne se bornaient pas à la physique et à la chimie, mais il s'étendaient à la pharmacie et à la salubrité publique, à la météorologie, à l'histoire naturelle et en particulier à la géologie et à la paléontologie.

De 1805 à 1812 Minckelers a été membre du jury médical du département de la Meuse-Inférieure. En 1806 il fut adjoint à la commission administrative de l'hospice civil, chargé spécialement de la surveillance et la direction de la pharmacie centrale. Après la domination française il était président du comité d'hygiène et de santé publique de la province du Limbourg.

Minckelers a aussi des mérites pour la météorologie. Entre 1812 et 1818 il fit chaque jour des observations qu'il résumait dans les comptes rendus mensuels. Son élève et successeur Crahay les a publiés. Minckelers faisait trois fois par jour des constatations concernant le hauteur barométrique, la température, l'humidité et la direction du vent. Sous ce rapport il est bien remarquable dans ce temps là, Minckelers était déjà tout à fait convaincu de la valeur de constatations régulières dont aujourd'hui tout le monde est convaincu. La naissance du *Konink-*

lijk Meteorologisch Instituut van De Bilt eut lieu quarante ans plus tard.

Les mérites de Minckelers pour la géologie et la paléontologie sont sujets à une certaine exagération. Vous ne serez pas sans savoir qu'en 1780 dans la Montagne de St. Pierre fut déterrée la tête de ce qui est connu comme „le grand animal de Maestricht", décrit par Cuvier dans ses immortelles „Recherches sur les ossements fossiles", le *Mosasaurus hoffmanni*. On a beaucoup disputé de la question de quel animal il s'agissait. En tout cas, c'est un lézard marin de 12 à 15 mètres. On a souvent prétendu que Minckelers aurait décrit cette tête. Cela n'est pas exact.

Cependant Minckelers a bien donné une description des gisements de pierres où cette tête a été trouvée, notamment la craie tuffeau de Maestricht et cette description a été reprise par Cuvier. Minckelers a reconnu le vrai caractère des pierres.

Nous possédons également une description très minutieuse de la colonne vertébrale du *Mosasaurus* dans sa „Description d'une collection d'ossements trouvés depuis peu dans une des carrières de Sechen, à une lieue de Maestricht, etc." (1780), en même temps qu'une lettre accompagnante, adressée au préfet du Département de la Meuse-Inférieure. Quoiqu'il dise dans cette lettre de ne pas oser trancher la question de quel animal proviennent ces os, il fait pourtant preuve de connaître à fond l'anatomie de la colonne vertébrale, au point même que Cuvier fonde sa description surtout sur celle de Minckelers.

Voilà tout ce que Minckelers a apporté dans le domaine de la géologie et de la paléontologie, mais j'ai la conviction qu'il aurait pu devenir l'un des plus grands dans ces matières s'il en avait eu le temps et l'occasion.

Minckelers était un esprit universel et on a reconnu ses mérites en le nommant, en 1816, membre de l'Académie Royale de Bruxelles.

Frédéric Henkelius (1783—1859). Il s'appliquait à l'étude de la paléontologie et avait formé une très belle collection des fossiles de la Montagne de St. Pierre. Il collectionnait en connaissance de cause. Qu'il eut une grande réputation dans ce domaine, résulte des faits suivants: 1. Darwin venait visiter sa collection en 1854 ou 1855. 2. Cuvier en décrivant le *Mosasaurus* lui emprunte le dessin et la description

de l'os claviculaire. 3. Plusieurs fossiles récemment découvertes portent le nom de Henkelius.

Cependant son plus grand mérite, c'est qu'il a formé son successeur Bosquet pas seulement comme pharmacien mais aussi comme paléontologue.

Joseph Augustin Hubert Bosquet (1814—1880) est l'un des plus grands paléontologues du siècle dernier. Ceci ne résulte pas seulement des ouvrages et des collections qu'il nous a laissées, mais aussi de sa correspondance avec de nombreux savants étrangers, notamment Darwin, Davidson, Geinitz, Müller et d'autres.

De sa main ont paru vingt et une publications, principalement sur les crustacés, mollusques et brachiopodes.

Il a décrit cent espèces nouvelles du terrain crétacé du Limbourg et aussi quelques cent espèces nouvelles du terrain tertiaire du Limbourg, de la Belgique et de la France. Ses dessins sont insurpassables. Dans notre pays ses mérites ont été reconnus pas sa nomination comme membre de l'Académie Royale d'Amsterdam et docteur honoris causa l'université de Groningue.

Permettez moi d'y ajouter une note personnelle. En 1859 parut de la main de Bosquet sa „Monographie des Brachiopodes fossiles du terrain crétacé supérieur du Duché de Limbourg”. C'est le dernier ouvrage sur ce sujet, paru aux Pays Bas. Pendant tout un siècle ces pauvres brachiopodes sont restés dans nos musées, sans que personne n'y fit attention. Ceci attristait le directeur du musée qui se trouve place Bosquet à ce point qu'il en a repris l'étude.

L'importante collection de Bosquet, cependant, a été perdue pour notre pays. Elle a été achetée au prix de 20.000 fr. par un amateur distingué des sciences naturelles, Guillaume Suyckerbuyck, et offerte à titre de don au Musée d'Histoire Naturelle de Bruxelles.

Parmi les pharmaciens du siècle passé se trouvaient deux botanistes réputés, Dumoulin et Franquinet.

Lambert Joseph Guillaume Dumoulin (1793—1870) est l'auteur du „Guide du botaniste dans les environs de Maestricht” (1868) et nous a laissé par cet ouvrage un document important concernant la flore de Maestricht et environs, qu'on vient toujours beaucoup consulter.

De plus, Dumoulin a eu le grand mérite d'avoir

collaboré pendant vingt-cinq ans, dont onze d'une façon tout à fait désintéressée, à la formation des jeunes pharmaciens.

Jean Lambert Franquinet (1788—1872) s'est surtout appliqué à l'étude des Cryptogames. Il n'a rien publié sur ce sujet, mais heureusement son manuscrit nous a été conservé: „Notice sur les Cryptogames des environs de Maestricht” (1833) et, ce qui est d'une plus grande importance encore, son herbarium se trouve également dans notre musée.

Or, que peut-on constater? Plus tard on a décrit plusieurs Hépatiques et Mousses comme des espèces nouvelles pour les Pays Bas que Franquinet avait déjà trouvées depuis longtemps. Il a bien ouvert les yeux. En outre il nous a laissé des manuscrits dans le domaine de l'astronomie.

On a fait paraître ses „Observationes ad Pharmacopaeam Belgicam, appendicis loco inservientes” (1835), douze ans après la parution de la pharmacopée. Il a donc apporté une contribution précieuse à la pharmacie belge et néerlandaise.

Enfin Johan Casimir Ubaghs (1829—1894), géologue et paléontologue très connu. Il n'était pas pharmacien, mais il était représentant de la maison Hahmes, qui fait encore aujourd'hui le commerce en gros de produits pharmaceutiques. Comme tel il avait l'occasion, dans les voyages à l'étranger, de nouer des relations avec des savants et d'échanger des fossiles. Il était également un conférencier très renommé aux congrès dans le pays et à l'extérieur. A Maestricht il collaborait avec Bosquet. Il a fait paraître 43 publications de sa main et a collectionné énormément. Le temps ne permet pas de vous y attarder, mais vous pouvez trouver tout dans la „Natuurhistorisch Maandblad de février 1944”, consacrée à la commémoration du cinquantenaire de sa mort.

Mais la grande question est de savoir où est restée la collection Ubaghs. Personne ne sait. Probablement elle a été dispersée en tous sens.

Vous venez d'entendre ce que les pharmaciens du dernier siècle à Maestricht ont contribué aux sciences naturelles. Ces apports n'ont pas mal aidé à établir la réputation dont jouissaient les pharmaciens maestrichtois du siècle passé et qui s'est maintenue jusqu'à l'heure actuelle.

*) Discours prononcé dans l'Hôtel de ville de Maestricht à l'occasion de la réunion d'automne du Cercle Benelux d'Histoire de la Pharmacie, le 24 octobre 1959.

Samenvatting

Er waren in de vorige eeuw vijf apothekers te Maastricht, die grote verdiensten hebben voor de natuurwetenschappen, te weten Minckelers, Henckelius, Bosquet, Dumoulin en Franquinet. Er is nog een zesde Casimir Ubaghs, die, hoewel geen apotheker, toch ten nauwste verbonden was met de pharmacie.

De belangrijkste was ongetwijfeld Jan Pieter Minckelers, de uitvinder van het lichtgas. Reeds op 22-jarige leeftijd was hij professor in de natuurkunde aan de universiteit van Leuven. Tijdens zijn professoraat kwam hij in 1783 tot de uitvinding van het lichtgas bereid uit steenkool. De universiteit kwam in 1788 in conflict met Jozef II en de moeilijkheden daaruit voortgesproten, werden uiteindelijk de aanleiding, dat Minckelers in 1789 naar zijn vaderstad terugkeerde, waar hij zich vestigde als apotheker. In 1798 werd hij leraar aan de opeenvolgende scholen van middelbaar onderwijs te Maastricht tot 1817. Ongetwijfeld behoorde Minckelers tot de moderne beoefenaars van de natuurkunde, maar zijn belangstelling reikte veel verder. Deze richtte zich ook tot de meteorologie, de geologie en de palaeontologie. Het is merkwaardig, dat Minckelers op het gebied van de meteorologie zijn tijd reeds ver vooruit was. De geboorte van het Koninklijk Meteorologisch Instituut van de Bilt had pas 40 jaar later plaats.

In het Rijksarchief te Maastricht berust een nauwkeurige beschrijving van de wervelkolom van *Mosasaaurus hoffmanni*. Ook op het gebied van de gezondheidszorg heeft Minckelers grote verdiensten voor Limburg.

Frederic Henckelius was een verzamelaar van fossielen, maar hij verzamelde met kennis van zaken. Zelfs Darwin achtte het de moeite waard zijn verzameling te komen zien. De grootste verdienste van Henckelius is zijn opvolger Joseph Bosquet te hebben gevormd niet alleen als apotheker maar ook als palaeontoloog. Deze is waarlijk een van de grootste palaeontologen van de vorige eeuw. Meer dan 200 nieuwe soorten fossielen heeft hij beschreven. Van zijn hand verschenen 21 publicaties. Zijn uitgebreide verzameling bevindt zich in Brussel.

Onder de apothekers van Maastricht uit de 19e eeuw bevinden zich ook twee botanici van naam, nl. Dumoulin en Franquinet.

Dumoulin heeft geschreven „Guide du botaniste dans les environs de Maestricht”, een werk, dat nog steeds geraadpleegd wordt.

Franquinet heeft zich vooral bezig gehouden met de lagere planten. Zijn handschrift en herbarium bevinden zich in het Natuurhistorisch Museum te Maastricht. Later zijn er mossen als nieuw voor Nederland beschreven, die Franquinet reeds lang kende.

Casimir Ubaghs was vertegenwoordiger van de pharmaceutische groothandel Hahmes hier ter stede en als zodanig had hij tijdens zijn reizen de gelegenheid connecties aan te knopen met buitenlandse geleerden. Als geoloog en palaeontoloog was hij zeer bekend en werd dan ook dikwijls gevraagd als spreker op binnen- en buitenlandse congressen. Van zijn hand verschenen 43 publicaties (zie Natuurh. Maandbl. febr. 1944). Zijn uitgebreide verzameling is helaas naar alle windstreken verspreid.

Literature

- Cornips, J. H. H. E. Een provinciale school voor apothekers te Maastricht. Tevens bijdrage tot de geschiedenis van de pharmacie te Maastricht in de Franse tijd. Maastricht, 1953.
- Cremers, J. Uit Limburg's verleden en heden in het Jaarboek van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, 1916.
- Jean Lambert Franquinet. Maandblad, uitgegeven door het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Jrg. 9, no. 3—4, 1920.
- Cuvier, G. Recherches sur les ossements fossiles. T. V, 2e Partie, p. 336. Troisième édition, 1825.
- Geyn, van de Wilha. Johan Casimir Ubaghs. Natuurhistorisch Maandblad, Jrg. 33, no. 10, 11, 1944.
- Staring's medewerkers uit Limburg. Gedenkboek Dr. Ir. Tiesch Verh. Geolog.-Mijnb. Genootschap voor Nederland en Koloniën. Geolog. Serie Deel XIV, 1945.
- Loomans, P. Genealogie der familie Minckelers getrokken uit de authentieke doop-, trouw- en sterfregisters der steden Maastricht en Luik. Maastricht, 1904.
- Morren, Ch. Notice sur la vie et les travaux de Jean Pierre Minckelers dans l'Annuaire de l'Académie royale des sciences et belles lettres de Bruxelles. T. V, 1839. Le même article, enrichi de notes, se trouve dans l'Annuaire de l'université catholique de Louvain, t. III, 1839.
- Nuyts, J. Levensschets van Jan Peter Minckelers uitvinder van het lichtgas. Maastricht, 1894.
- Ras, Jozef de. Historisch verslag over Johannes Petrus Minckelers. Maastricht, 1897.
- Spekkens, J. P. L. L'école centrale du Département de la Meuse-Inférieure. Maastricht 1798—1804. Proefschrift, Nijmegen, 1951. Aussi dans Publications de la Société Historique et d'archéologie dans le Limbourg. T. CXXXVI, 1950.
- Ubaghs, J. C. Notice biographique de Joseph Hubert Bosquet. Publ. de la Soc. Hist. et d'archéol. dans le Limbourg. T. XVIII, 1881. (Aussi dans Ann. Soc. géol. de Belgique, T. VIII, 1881).
- Wachter, W. H. De mossen van Jean Lambert Franquinet. Natuurh. Maandblad. Jrg. 21, no. 10, 11, 1932.

Register Bulletin No. 11-20

AUTEURSREGISTER

BERG, M J VAN DEN Uit Eindhoven's historie	XX	GUISLAIN A Un grand pharmacien Bruxellois J B van Mons	XIX
BOEYNAEMS P Broeder Jan Bisschop en zijn Pharmacia Galenica et chymica	XV 7	MOONS, J De uitoefening van het beroep van apotheker tijdens de XVIIIe eeuw in Limburg	XII, 6
BRANS, P H Congres international d'histoire de la Pharmacie a Rome 6—11 Septembre 1954	XI	NIMAX, A Histoire de la Pharmacie Luxembourgeoise	XI
BRANS, P H Histoire de la Pharmacie a l'assemblee generale de la FIP	XII	REHM, G J De Bredase Apothekers	XX, 1
BRANS, P H De geschiedenis van de pharmacie tijdens de vergadering van de F.I.P te Londen	XII 12	SEGRS, E. Une vieille Apothicairerie a Bruxelles	XV
BRANS, P H 5 jaar kring voor de geschiedenis van de pharmacie in Benelux	XII 8	SEGRS, E zie A Guislain	
BRANS, P H Cinq annees d'activite du Cercle Benelux	XIV	SEGRS, E Origine et evolution des Faïences Pharmaceutiques en Belgique	XVI
BRANS, P H De Collegia Medica in de Zuidelijke Nederlanden	XIV	SEGRS E De mortier, La plus ancienne pharmacie privée de Belgique	XVI, 1
COUVREUR, A La Pharmacie et la Gastronomie	XIII	SMET, M DE De apotheek „Het Moriaenshoofd te Oudenaarde	XIX, 11
DAEMS, W F en. VANDEWIELE, L J Nog over Noord en Zuid-nederlandse stedelijke pharmacopeen	XV, 20	VANDEWIELE, L J Vergelykende studie over de Collegia Medica in Belgie	XIV 4
ELAUT, L Het Collegium Medicum van Gent legt de duim voor kwakzalver Tiercelijn	XI 10	VANDEWIELE, L J De Codex Montensis of de Pharmacopee van Bergen	XIV, 1
GLODEN, A Sur un document du debut du XIXe siecle touchant l'histoire de la pharmacie au Luxembourg	XII	VANDEWIELE, L J In memoriam Apoth Dr Pharm Albert Marie Couvreur	XIV, 31
GLODEN A Petrus-Johannes-Jacobus van Kerckhoff	XII	VANDEWIELE, L J zie W. F Daems	
GRENDL, E De ooevaar en de apotheker, of de oudste beeltenis van een apotheker in de nederlandse literatuur	XVIII 1	VAN DE WIELE, L. J De Farmacopee van Duinkerken 1752	XIX. 14
GRENDL E Hans Martens, koopman kruidenier apotheker	XIX 8	VANDEWIELE, L J Apothekerspotten in het Diocesaans museum te Mechelen	XIX, 22
GUISLAIN, A Des enseignes pharmaceutiques	XV	VASSE J Le passe de la pharmacie dans l'ancien Hainaut Français	XIX, 1
GUISLAIN, A Pour une etude de l'histoire de la pharmacie en Belgique	XVIII 16	VIJVERE P VAN DE In memoriam Luitenant-kolonel apotheker William Proot	XI, 13
GUISLAIN A et SEGRS, E Pour une etude de l'histoire de la pharmacie en Belgique	XVI	VIJVERE, P VAN DE zie K de Wolf	
GUISLAIN, A Quelques considerations sur le placard du 8 October 1540 concernant l'exercice de l'art de guerir a Bruxelles	XVI	VIJVERE, P. VAN DE In memoriam Dr Frans Jonckheere	XV, 28
GUISLAIN A En marge du Codex Montois	XIX	WITTOP KONING, D A Historische Tijdschriftartikelen	XI, 16, XIV, 28
		WITTOP KONING, D A De rol van Antwerpen in de geschiedenis van de pharmacie	XII 1
		WITTOP KONING D A Farmaceutisch-Historische Bibliografie van Nederland	XIII, 1

WITTOP KONING, D A De oudste pharmaceutische ordonnantie van Antwerpen	XV, 1	WITTOP KONING D A Dutch editions of English Pharmacopoeias	XVIII
WITTOP KONING D A Bijdragen tot de pharmaceutische prijsgeschiedenis	XVII, 1	WOLF J DE zie K de Wolf	
WITTOP KONING, D A Nederlandse en Belgische uitgaven van buitenlandse pharmacopeeën	XVIII, 6	WOLF, K DE, WOLF, J DE en VIJVERE, P VAN DE Geschiedenis van de apotheek „den cleynen themis	XVII
WITTOP KONING, D A De geschiedenis van de Farmacie in het FIP-Congres te Brussel	XVIII, 14		

ZAAKREGISTER

Antwerpen De rol van — in de geschiedenis van de pharmacie	XII, 1	Congres internationale d'histoire de la pharmacie a Rome	XI
Antwerpen De oudste pharmaceutische ordonnantie van —	XV, 1	Congres Het internationale — voor de geschiedenis van de pharmacie te Rome	XI, 18
Apotheek Geschiedenis van de — Den Cleynen Themis	XV, 11	Congressen De historische — te Florence-Milaan en te Luzern-Bazel	XVI, 8
Bankbiljet Een nieuw — met farmaceutische motieven	XV	Couvreux In memoriam Apoth Dr Pharm Albert Maria —	XIV, 31
Belgique Pour une etude de l'histoire de la pharmacie en —	XVI, XVIII	Doornappel Nadere gegevens over het land van oorsprong en de geschiedenis van de — Datura Stramonium L	XVI, 5
Bibliografie Farmaceutisch-historische — van Nederland	XIII	Dunkerk De Farmacopee van — 1752	XIX, 14
Bibliotheek van de kring Benelux voor de geschiedenis van de pharmacie	XII	Eindhoven Uit — s historie	XX
Bisschop Broeder Jan — en zijn Pharmacia galenica et chymica	XV, 7	Engeland Bijdrage tot de geschiedenis der Pharmacie in —	XVI, 4
Breda De Bredase apothekers	XX 1	Enseignes Des — pharmaceutiques	XV
Bruxelles Une vieille apothecairerie a —	XV	Exposition d'Art Pharmaceutique	XVI
Bruxelles Quelques considerations sur le placard du 8 Octobre 1540 concernant l'exercice de l'art de guerir a —	XVI	Faiences Origines et evolution des — pharmaceutiques en Belgique	XVI
Cercle Benelux d'histoire de la Pharmacie Cinq annees d'activite du —	XIV	Farmacopeeën Nederlandse en Belgische uitgaven van buitenlandse —	XVIII, 1
Cercle Benelux Compte rendu de l'assemblee tenue a Anvers	XIV	FIP l'Histoire de la Pharmacie a l'assemblee generale de la —	XII, 1
Cercle Benelux Le congres du — a Mons	XIX 20	FIP De geschiedenis van de pharmacie tijdens de vergadering van de — te Londen	XII, 12
Cercle Benelux Rapport general d'activite du — Annee 1954, XII, Annee 1953, XI, Annee 1955 XIV, Annee 1956, XVI, Annee 1957, XIX, Annee 1958, XX		FIP De geschiedenis van de Farmacie in het — congres te Brussel	XVIII 14
Codex Montensis De — of de Pharmacopee van Bergen	XI, 1	Gastronomie La Pharmacie et la — Gent Het collegium medicum van — legt de duim voor kwakzalver Tiercelijn	XIII
Codex Montensis En marge du —	XIX	Groot-Britannie De chemisch-pharmaceutische industrie in —	XVI 4
Collegia Medica De — in de Zuidelijke Nederlanden	XIV, 1	Hainaut Le passe de la pharmacie dans l'ancien — Français	XIX, 1
Collegia Medica Vergelijkende studie over de — in België	XIV 4	Jonckheere In memoriam Dr Frans —	XV 28

Kerckhoff: Petrus Johannes Jacobus van —	XII	Oudenaarde: De apotheek „Het Moriaenshoofd” te —	XIX, 11
Kreeftsogen: Over —	XIV, 32	Paris: Un pharmacien brugeois à —	XVI
Kring voor de geschiedenis der pharmacie in Benelux:		Penning algemene vergadering Amsterdam 1959	XVIII
vergadering te Hasselt en Maaseik	XI, 17	Pharmacie: „De Mortier” la plus ancienne — privée de Belgique	XVI, 1
vergadering te Breda	XII, 12	Pharmacopée: De codex Montensis of de — van Bergen	XII
„ „ Antwerpen	XIV, 29	Pharmacopéeën: Nog over Noord- en Zuidnederlandse stedelijke —	XV, 20
„ „ Utrecht	XV, 24	Pharmacopoeias: Dutch editions of English —	XVIII
„ „ Brussel	XVI, 7	Proot: In memoriam Luitenant-kolonel apotheker William —	XI, 13
„ „ Bergen	XVIII, 12	Prijsgeschiedenis: Bijdragen tot de pharmaceutische —	XVII, 1
„ „ Gouda	XVIII, 12	Revue historique des Revues	XVI, 12
5 jaar —	XII, 8	Scheikunde: Enige historische gegevens op het gebied van de organische —	XII, 16
Jaarverslag 1953, XI; 1954, XII; 1955, XIV; 1956, XVI; 1957, XIX, 1958, XX.		Tentoonstelling August Kékulé in de universiteitsbibliotheek te Gent	XIX, 21
Luxembourg: Sur un document du début du XIXe siècle touchant l'Histoire de la pharmacie au — l'Histoire de la Pharmacie Luxembourgeoise	XII	Tentoonstelling over pharmaceutische kunstvoorwerpen	XVI
Martens: Hans — koopman, kruidenier, apotheker	XI	Tentoonstelling Schoonheid in de Pharmacie	XVIII, 12
Mathijs: Apotheker J. — ereburger van de stad Sint-Niklaas	XIX, 8	Tijdschrift: Een nieuw — (Scientiarum Historia)	XIX, 22
Medaille: De G. Urdang — 1957 toegekend aan apoth. Dr. D. A. Wittop Koning	XIX, 24	Tijdschriftartikelen: Historische — XI, 16; XIV, 28; XV, 27; XVI, 12; XIX, 23.	
Mons: Un grand pharmacien bruxellois J. B. van —	XVI		
Nornhorn: Adler Apotheke —	XIX		
Ooievaar: De — en de apotheker, of de oudste beeltenis van een apotheker in de nederlandse literatuur	XIII		
	XVIII, 1		

BOEKBESPREKINGEN

Agenda 1956 NV Philips Roxana (P H Brans)	XII 16	HUMMEL K Herkunft und Ge- schichte der pflanzlichen Drogen	XV
BEHLING L Die Pflanze in der Mittelalterlichen Tafelmalerei (E Grendel)	XVII 16	LAUFENSCHLAGER C J 50 Jahre Arzneimittelforschung (P van de Vijvere)	XIV, 32
DAEMS W F en VANDEWIE- LE L J Noord- en Zuidneder- landse stedelijke pharmacopeeen (P van de Vijvere)	XII 13 XVI 2	SOMALLEY, C D Michael Ser- vetus (D A Wittop Koning)	XIV
DEQUEKER R Bij het tweehon- derdste verjaren van het afster- ven van Professor A D Sas- senus (L Vandewiele)	XIV	Museo Retrospectivo de Farmacia y Medicina de los laboratorios del Norte de Espana SA (L Vandewiele)	XII 14
DIECKMAN H zie G Urdang		OOSTERBAAN D P Zeven eeu- wen geschiedenis van het oude en nieuwe gasthuis te Delft (D A Wittop Koning)	XI
DOORMAN G De middeleeuwse Brouwerij en de gruit (P van de Vijvere)	XIV	ROOSEBOOM M Microscopium (P van de Vijvere)	XIX
ELAUT J Het medisch beroeps- geheim en zijn historische ont- wikkeling (P van de Vijvere)	XIX	SCHIERBEEK A Bloemlezing uit het Cruydt-Boeck van Rembert Dodoens (D A Wittop Koning)	XI
FOLCH JOU G en SWARTZ, A G Estudio comparativo de dis- tintos representaciones de Je- sucristo como Farmaceutico (L Vandewiele)	XII 15	SCHRODER G Die pharmazeu- tisch chemischen Produkte deut- scher Apotheken im Zeitalter der Chematrrie (D A Wittop Koning)	XVIII 15
FORBES R J Studies in ancient technology (P van de Vijvere)	XV	SCHUMANN-INGOLSTADT O Morphium Lebensroman des Entdeckers Friedrich Wilhelm Serturner (P van de Vijvere)	XV 32
FORBES R J Von Steinbeil zum Uberschall (P van de Vijvere)	XV	STAFSKI H Aus alten Apotheken (P van de Vijvere)	XV
FOUGERE P Grands Pharma- ciens (P van de Vijvere)	XV 32	SWARTZ A G zie G Folch Jou	
Founding of the united States Phar- macopeia 1820	XVI 15	TERCINET L Mandragora qui es tu? (P van de Vijvere)	XV
GANZEMÜLLER W Beitrage zur Geschichte dr Technologie und der Alchemie (P van de Vijvere)	XVI 14	URDANG G en DIECKMAN H Einführung in die Geschichte der Deutschen Pharmazie (P van de Vijvere)	XII 14
GRENDEL E De ontwikkeling van de Artsenijbereidkunde in Gouda tot 1865 (P van de Vijvere)	XVI 16	VANDEWIELE L J zie W F Daems	
HMW Jahrbuch 1956 (P H Brans)	XII 16	VANDEWIELE L J en VEKE- MAN R Gedenkboek van het Oostvlaams apothekersgilde 1854—1954 (P van de Vijvere)	XIX
HEIN W H Illustrierter Apothe- ker Kalender 1955 XL 1956 XII 1958 XVI 1959 XIX (P van de Vijvere)		VEKEMAN R zie L J Vande- wiele	
HEIN W H Apotheker und Apo- theken im Werk Carl Spitz- wegs (D A Wittop Koning)	XVIII 16	WITTOP KONING D A Delft se Apothekerspotten (L Van- dewiele)	XI
HOLMYARD E J Alchemy (P van de Vijvere)	XVI 16	ZEKERT O Beruhmte Apotheker (P van de Vijvere)	XII 15

MIDDEL TEGEN HOOFDZEER ANNO 1824

In oktober 1824 werd bij circulaire door de Gouverneur van Zuid-Holland aan de gemeentebesturen het hieronder afgedrukte recept voor een „geneesmiddel tegen de huidziekte of het gewone hoofdzeer” medegedeeld ¹⁾. De bereiding en de toepassing waren beide zeer eenvoudig: „In een nieuw pannetje gekookt tot een zalfje gemaakt en daarmede het hoofd gestreken, en zuiver met Spaansche zeep en brandewijn afgewasschen.” Volgens de geleidebrief kwalificeerde de inspecteur-generaal van de geneeskundige dienst de zalf „als eenvoudig, goed en onkostbaar”. Zowel de arts als het gemeentebestuur kon gerust zijn. Bovendien was er met het middel alvorens dit op de zere hoofden der Zuidhollandse armen uit te smeren reeds een proef genomen in verscheidene Gestichten van Weldadigheid. Resultaat: „een volkomen succes”.

In het gasthuis te Middelburg was

de directie bepaald geporteerd voor het aanbevolen smeersel. De apotheker volgde daar weliswaar stipt de aanwijzing betreffende *het koken in het nieuwe pannetje*, doch de behandelende geneesheer ging niet geheel te werk naar de regels des Gouverneurs. Daar op de vette Zeeuwse klei werd eerst de hoofdhuid van de patiënt met groene zeep gereinigd, daarna zalf er op gesmeerd en ten slotte het hoofd belegd met „klitte bladeren”.

Recept tegen de herpes en tinea capites of het gewoon hoofdzeer der armen lieden:

Een half pond vuile boter;
Een handvol wijnruit;
Een zoopje beste azijn;
Een zoopje brandewijn.

¹⁾ Ingek.st. B. & W. Vlaardingen, 22 okt. 1824, nr. 358.

Medegedeeld door de heer C. Postma,
Gemeente-archivaris van Vlaardingen.

CERCLE BENELUX D'HISTOIRE DE LA PHARMACIE
KRING VOOR DE GESCHIEDENIS DER PHARMACIE IN BENELUX
 Opgericht 18 april 1950. — Fondé le 18 avril 1950.

Bureau / Bestuur :

Président : Dr. P. H. Brans, Rotterdam	President
Vice-Président : Pharm. I. Etienne, Verviers	Vice-President
Secrétaire : Apoth. L. Vandewiele, Gent	Secretaris
Trésorier : E. G. Segers, Brussel	Penningmeester
Administrateur : Apoth. Alfred Nimax, Luxembourg.	

Membres d'honneur / Ereleden :

Dr. M. Bouvet, président de la Société d'Histoire de la Pharmacie, rue Thénard 4, Paris Ve, France.

Apoth. G. E. Dann, President Intern. Gesellschaft für Geschichte der Pharmazie, Daenische Str. 19, Kiel, Deutschland.

Prof. Dr. D. Rafael Folch y Andreu, président Sociedad Española de Historia de la Farmacia, General Mola 85, Madrid, España.

Prof. Dr. G. Urdang, director American Institute of the History of Pharmacy, Monroe Str. 1635, Madison 6, (Wisc.) U.S.A.

Prof. Dr. A. E. Vitolo, Presidente del Associazione Italiana di Storia della Farmacia, Piazza Carrara 10, Pisa, Italia.

Membres Donateurs / Ondersteunende leden :

A. P. B. (Algemene Pharmaceutische Bond / Association Pharmaceutique Belge), Archimedesstr. 11, Brussel.

Kon. Ned. Mij ter bevordering der Pharmacie, Alexanderstr. 11, 's-Gravenhage.

Departement Amsterdam van de K.N.M.P., Jan Luykenstr. 94, Amsterdam Z.

Departement Gelderland van de K.N.M.P., Arnhemseweg 1, Ede, G.

Departement 's-Gravenhage van de K.N.M.P., Rijkswijkseweg 113, 's-Gravenhage.

Departement Limburg van de K.N.M.P., Wijker Brugstr. 10, Maastricht.

Departement Noord Brabant van de K.N.M.P., Wilhelminapark 28, Tilburg.

Departement Noord-Holland van de K.N.M.P., Duinoordstr. 69, Haarlem.

Departement Rotterdam van de K.N.M.P., Goudsesingel 29, Rotterdam.

Departement Utrecht van de K.N.M.P., Bem. Weerd O.Z. 29, Utrecht.

Syndicat des Pharmaciens Luxembourgeois, avenue du 10 septembre 5.

N.V. Handelsmaatschappij L. I. Akker, Postbus 21, Rotterdam.

Etabl. Biargon, 5, rue Sœurs de Hasque, Liège.

Etabl. Coles, chaussée d'Haecht 24-26, Diegem-Brussel.

N.V. Kon. Pharm. Fabr. v/h Brocades, Stheeman en Pharmacia, Looiersgracht 27-39, Amsterdam C.

N.V. Amsterdamsche Chininefabr., de Wittenkade 48-50, Amsterdam W.

Etabl. A. Couvreur, 78, rue Gallait, Brussel - Bruxelles.

Etabl. Cusi avenue Louise 428, Brussel - Bruxelles.

Etabl. Kottenhoff, Bondgenotenstr. 84, Vorst.

P. Hahmes, St.-Servaasklooster, Maastricht.

N.V. v/h B. Meindersma, Westerlaenstr. 150-158, 's-Gravenhage.

Etabl. Mijnhardt-Mon Cœur, Antwerpen-Mortsel.

N.V. Handelsmij Nedigepha, Nieuwe Spiegelstr. 3-5, Amsterdam.

N.V. Onderlinge Pharmaceutische Groothandel, Nieuwe Gracht 63, Utrecht.

Ophaco, rue du Pépin 21, Brussel - Bruxelles.

N.V. Pernivita, Postbus 69, Vlaardingen.

Pharmacies Populaires, rue de Mangombroux 173, Verviers.

N.V. Philips-Roxane Pharm. Chem. Ind. „Duphar”, P.C. Hooftstraat 171-173, Amsterdam Z.

C. N. Schmidt, Keizersgracht 31, Amsterdam C.

Syndicat Pharmaceutique de l'Arrondissement de Verviers, Verviers.

N.V. Dr. Willmar Schwabe, Westzijde 116, Zaandam.

Cotisation / Lidmaatschap :

Membres et membres donateurs — Leden en ondersteunende personen :

f 8,— (100 fr. Belg.) par an, per jaar.

Sociétés, institutions donatrices — Ondersteunende verenigingen, instellingen, instituten, etc. f 25,— (300 fr. Belg.).